

KLEIER AN TREC'H

Danevelloù gant Youenn Gwernig

EMBANNADURIOÙ AL LIAMM
2015

Embannet gant skoazell Rannvro Breizh
Ezel eo Embannadurioù Al Liamm eus Kuzul ar Brezhoneg

Golo : © Annaig Bayard
ISBN : 978-2-7368-0112-0
EAN : 9782736801120

© 2015 Embannadurioù Al Liamm
Al Liamm - 7 Bel Air - 29460 Dirinonn
sekretoirva@alliamm.bzh
www.alliamm.bzh

TAOLENN

Kleier an trec'h	5
Straed Santez Katell	25
An tokarn	33
Koukou	47
Mab e dad	53
Un devezh vak e New York	67

Kleier an trec'h

Kejet em boa ganti en un doare iskis a-walc'h. E gwirionez, ne oa ket ur mare evit traoù boutin da c'hoarvezout, iskis ar mare, iskis an darvoudoù anezhañ. Edon harpet ouzh ur c'hleuz e-traoñ un avalenneg, oc'h arvestiñ ouzh bannoù diwezhañ an heol o livañ skeudoù hir war lein tour karrezek Sant-Weltaz ; skuizh-divi e oan ha naon du am boa. Netra divoutin e kement-se evit ur c'hrennard naontek vloaz goude labourioù tenn an deiz. Met n'em boa ket labouret an deiz-se, kerzhout a-dreuz parkeier ne lâran ket, hag ar benveg a starden ouzh va brusk (un draig du stlapet un nozvezh diouzh ur vag, moarvat) am boa implijet diouzh ar beure evit lazhañ un den ha moarvat e oan prest da lazhañ evit kaout boued.

Edo moked tier Sant-Weltaz o sevel a-us d'an avalenned. Prest e oa ar soubenn du-hont ha pep hini en-dro d'an daol, e galon digor. Kaol, ognon,

patatez, ur penn-rutun hag ur mell tamm kig moc'h, ur soubenn fonnus gant lagadoù alaouret war he gorre. An tamm kig saourus, chugus, a rae ur chourig druz pa veze troc'het un dailhad anezhañ. Hag an dorzh vara, bara ar menez...

Met ne greden ket mont di. N'anavezen den ebet eno. Gwelloc'h e vije bet din marteze klask mont d'ar gêr, en desped d'ar riskl bout paket ganto. Da vihanañ em bije gouezet digant piv goulenn bod ha boued. Met re zañjerus e vije bet, a soñje din. Anat e oa e oamp bet gwerzhnet, ha moarvat e oa bet lazhet pep hini eus va bagad. Chañs am boa bout bet d'an ampoent e ged ouzh tu ar stêr ; sioul e oa pep tra, gwennaat a rae ar gouloù-deiz e lusenn difiñv ar stankenn ; diouzh ribl ar stêr e save frond boemus ar vent c'houez, er pellder e ruilhe dibaouez trouz damvouget ar ganoliadeg. Boaz e oamp bremañ ouzh an trouz-se o ruilhal deiz ha noz en avel skañv, gouzout a raemp e oa trouz hor mignoned o tostaat... Ha neuze, trumm, e krogas ar fuzuilhadeg. Ur c'houblad houldi, dinijet koulz lavarout a-zindan va zreid, a dec'has a denn-askell hir hag en em gollas er vrumenn. Bremañ e c'hoarie an traoù da vat. Dirollet an ifern war Gervizien. Sanket em zoull, e-tal ar stêr, n'ouien ket petra ober. Gwerzhnet e oamp bet, anat. N'em boa ket klevet harzhadeg prim hor mindrailherezigoù, petra an diaoul a c'hoarie gant gedourien ouzh tu hent

Rualleg ? Moarvat e oant bet paket : ne gleven nemet strakoù didruez armoù pounner ar soudarded. Koulz e oa din tec’hout. Paket e oamp, spont ha diskred kemmesket moarvat gant “boemerezh klañvus an dañjer” (un dra bennak am boa lennet un tu bennak, hag a darzhe bremañ em spered gant un dalc’husted touellus) am dalc’he spilhennet, nodet em zoull, met lemm ha dihun evel ur c’had.

Pa welis ar soudard, n’edo ken nemet un ugent troatad diouzhin. Deut e oa didrouz-kaer a-hed ar c’hleuz ; n’ouzon ket penaos ur pakad lêr, poultr ha dir evel-se a c’helle kerzhout ken didrouz all e-touez linad ha drez, met aze e oa, soublet, o vont war-raok kammed ha kammed, e viz-yod ouzh pluenn e venveg-lazhañ, evel ur chaseour.

N’edo nemet un dek troatad diouzhin pa stardis war bluenn va mindrailherezig, hag he stardañ a raen c’hoazh pa oa aet an holl dennoù en e gorf.

Gourlammat a reas, evel ma ’m bije roet dezhañ flac’hadoù en e fas, hag e vanas evel souezhet ur pennadig a-raok kouezhañ e-giz ur wezenn diskaret, tamm ebet evel paotred ar sinema.

Divoemet e oan en dro-mañ. Ul lamm er stêr, na oa na don na ledan, ha skarzhañ ma ouien mont en tu-all, a-hed ar c’hleuz. Morse n’em eus redet ken buan em buhez. Ul lamm all a-dreuz hentig don Krenoran, ha dao war-du lanneier Langdor, e-giz

ma 'm bije bet holl diaouled an Ifern o tec'haloupat war va lerc'h. Gwir eo, n'ouzon ket c'hoazh penaos n'on ket bet paket. Un taol chañs, anat.

Erru e beg ar roz, ne oan ket evit mont ken. Ret e oa din paouez ha kemer va anal. Krenañ a raen tout.

Gwashoc'h-gwazh e strake kurun an armoù. Diouzh ar stankenn e save ur moked disheñvel-krenn diouzh al lusenn veure. Edo va zoull-gad dres bremañ o kemer neuz ur menez-tan, ha pelloc'h, a-us da Gervizien, e save uhel en oabl, ur bouchad moked louet, euzhus. Echu e oa deomp. Kontet eo bet lazhadeg Kervizien war bep kazetenn goude an dispac'h, kontet eo bet penaos e oa bet lazhet pep den eus va bagad, hag ivez perc'henned Kervizien : Job an Taleg hag e wreg, ha penaos e oa bet lezet o merc'hig peluzet, Marie-Christine, da rostañ en he gwele. Met en gouzout a raen dija, ha me o kemer va anal e-touez ar balan e lanneier Langdor, hag en em c'houlenn a ran c'hoazh penaos e oan deut-me a-benn d'en em dennañ.

D'an ampoent ne venne din nemet tec'hout, ar pellañ m'hellen. Ur c'had e oan. Met lazhet em boa un den. Morse n'eo bet tuet gedon da lazhañ tud. Chañs am boa bout bet e ged ouzh tu ar stêr. Tec'het em boa, ha tec'het, ha kerzhet an devezh-pad a-dreuz parkeier, ha frondoù degaset din bremañ gant siminalioù Sant-Weltaz am lakae da

c'hlaouriñ. Ne oan ket ur c'had ken, ur bleiz ne lâran ket.

Ha neuze ur bleiz a oa warnon moarvat pa lammas gant ar plac'h o tont diseblant-kaer en ur vouskanañ e-traoñ an avalenneg. Biskoazh avat n'on bet ur jiboud, met morse d'am soñj n'eus bet plac'h all ebet ken spontet ganin ha houmañ. Gwir eo, ne oan nemet pri ha tout, gant barv ha blev hir, hag ar vindrailherezig-se a starden ouzh va c'hostez, ha me o huchal evel un azen : « Gra peoc'h pe e tennan ! »

Spontet-krenn e oa bet dirak ur seurt gweledigezh o lammat dreist ar c'hleuz, ken spontet ma oa aet an holl wad diouzh he fas, hag e chome nodet dirazon. Ha me ken nodet all dirazi. N'ouien dare petra ober. Dre c'hras Doue e tisouezhas a-benn ar fin, hag en ur vousec'hoarzhin e lâras din :

— O, en diwezh, ur brogarour ! Rak ur brogarour ez out neketa ?

N'ouien ket petra respont. Naon am boa, hag aon. Ne raen ket gwall forzh hag ur brogarour e oan pe ur maltouter : roet em bije klod ar bed-holl evit ur pladad soubenn. Hag aon am boa. Merc'hed. N'em boa ket klasket dibradañ gouel o c'hevrin c'hoazh. Mod all n'em bije ket diskouezet ur seurt rustoni e-keñver ar goantenn a-sav, ken kenedus ha didro, e-kreiz ar wenodenn, he daoulagad glas-boull paret warnon, kuñv, esmaet — goursavet memes, siwazh din ! Ken abafet e oan ma oa tost din keuziañ d'am

soudarded dir o skopañ plom ha tan. Met diouzh an tu kreñv edon, hag ur gwaz e oan, na petra 'ta, ha dav e oa din kaout boued, mod pe vod ; Klask a raen lavarout dezhi un dra rok, diskouez e oan ar mestr, met n'hellis nemet balbouzat :

— Hag... hag a-du ez out ganeomp ?

*

* * *

Gant aked e oan o tastum bruzun va c'hram-pouezhenn ziwezhañ. Ur pred-roue am boa bet : ur mell tamm bara ha kig moc'h, hag ur c'hofad krampouezh gwinizh du. Manet e oa ar plac'h ganin, met van he doa graet da furchal e pep korn ha da sellout dre al lomber pa oan o tebriñ.

E kambrig tour Sant-Weltaz e oamp.

Mirout a rae he moereb alc'hwez ar chapel. Bep Sul e teue di ur beleg eus Gwinevez da lavarout an oferenn. Aes-tre e oa bet dezhi laerez an alc'hwez ha digeriñ an nor-dal, hag en em silet em boa tre.

— Gwelloc'h e oa din chom kuzhet, a lâre-hi, rak ne oant ket holl a-du ganeomp e Sant-Gweltaz.

Pignet e oamp e kambrig an tour, e-lec'h ma tiktoke ardivink an horolaj hag e veze brallet an daou gloc'h d'ar Sul.

Kavet em boa en ur c'horn ur pakad stignoù kozh bet implijet gwechall evit ar volz-kañv da vare m'edo c'hoazh Sant-Weltaz ur barrez. O dis-

poultrennañ a rejomp hag o renkañ d'ober din ur gwele aes a-walc'h.

— Pell 'zo n'int ket bet implijet, a lâre ar plac'h evit va frealziñ emichañs.

Diskennet e oa neuze, skañv ha didrouz, gant ar viñs teñval.

— Kaout a rin an tu da skrapañ un dra bennak er gegin. Ne vin ket pell, he doa lâret.

Pa zistroas, ur pennadig mat goude, edon morgousket war va gwele, gantañ c'hwezh iskis ar c'hoar kozh. Ul lamm a ris.

— Hei, goustadik, brezelour kadarn, me an hini eo !

C'hoarzhin a rae.

— N'eo ket bet aes tostaat ouzh an armeler gant an dud o vont hag o tont er gegin. Galvet eo bet va moereb da di he c'hoar, a zo prest-bras da wilioudiñ. Evit fenoz e vo emichañs. Setu : bara, kig, krampouezh hag ur voutailhad chistr. Se a raio vad dit.

Setu ma oan o tastum pizh bruzun va c'hram-pouezhenn, ha sellout a raen ouzh ar plac'h o vont hag o tont e kambrig an tour. C'hoant kaozeal he doa, anat ; Dre ma pigne nerzh ar chistr, hini beuz anezhañ, d'an empenn, e kreske eskell d'am lentegezh, c'hoant kaozeal a save din ivez.

— Trugarez dit a greiz-kalon, poent e oa din kaout un draig bennak, a lâris en diwezh.

Distreiñ a reas, primik, ha dindan he selloù en

em gavis esmaeet-holl. Souden e santis va c'halon e noazh, evel un draezhenn pa ziskenn an tonn. Aet e oa an heol da guzh, ruz e oa an oabl, hag e damskleur kambrig an tour e kemere he dremm ul liv tener. Ur rozenn. Ha voulouz don he daoulagad o sellout ouzhin.

— N'eus tra ebet na rafen evit ur brogarour. Dalc'hmat on bet a-du gant ar vrogarourien ; alies eo bet ret din tevel rak n'oa ket va zud a-du ganto... Ar re gozh, te 'oar, a soñj e traoù kozh atav, traoù int bet stummet ganto. Ha n'eo ket aes tarzhañ diouzh ar stummoù-se, memes p'emaint o lazhañ hoc'h ene. Me n'on ket a-enep traoù kozh zo... Traoù evel an iliz-mañ n'int ket kozh, evidon-me da vihanañ.

Houmañ a ouie anezhi 'vat. C'hoant garchennat a save din. Ha pa vije bet nemet evit kuzhat va diaezamant.

— Feiz 'vat, kavout a ra din eo kozhik-mat an iliz-mañ n'eo ket ?

— Pemp kant vloaz.

Deut e oa ar respont ken fraezh ha tra, dic'hoarzh ha sioul, evel rebech evezhiek ur c'helenner pe ur seurez.

Berr e chomis. Ha skuizh e oan, trelatet spontus gant ar plac'h-se ken tost ouzhin, luziet un tamm bremañ va spered gant ar chistr. Dres d'an ampoent, dre c'hras Doue, e krogas rodegoù an horolaj da c'hoari jabadao evit seniñ nav eur. Baom ! Gourlammat a reas ar plac'h. Gwir eo, dres dindan

ar c'hleier e oamp. Sailhañ a reas em c'hichen war ar stignoù, hag eno e chomas, chouket betek an taol diwezhañ. Neuze e tirollas da c'hoarzhin ha me ganti.

— Ma, n'eo ket tout, a lâre-hi bremañ, met dav eo din lavarout un dra dit. Jeu bras a oa e ti va moereb ha n'eo ket hepken en abeg d'he c'hoar : keloù zo gant ar skingomz. Yudal a rae ar mevel bras, ar genaoueg anezhañ... Ac'h ! An den-se... koulskoude n'eo ket ur gwall zen, met ken diot, siwazh ! Ret mat d'am moereb kaout ur mevel bras evit ober war-dro he douar trawalc'h he deus d'ober gant he c'henwerzh. Intañvez eo. Ma, lâret he deus ar skingomz e oa koulz lavarout echu an abadenn. Ar radio dieub evel-just, daou zevezh zo ne vez ket klevet ken hini ar gouarnamant. Sodiñ a ra ar mevel bras, Hi ! Hi ! Hi ! « Ur vezh, ur vezh, a huche-eñ, aet eo pep tra da goll, n'eus urzh ebet ken !... » Met peseurt urzh gwelloc'h eget hini hon douar ? Pell a-walc'h, re bell eo bet aloubet. Ha c'hoazh, nann, n'eo ket bet aloubet hon douar ? N'eo ket hon douar, hag un druez eo : hon ene an hini e oa...

Ma, gant houmañ ne oa nemet ene, ene, ene ! Morse n'em boa en em gannet evit un dra evel-se. Ret-mat e oa bet din mont gant ar vrogarourien dre ma ne gaven netra all ebet d'ober dre aze. Ret e oa bet din ober un dra bennak. Met houmañ a ouie anezhi sur, ha keloù a oa bet gant ar skingomz.

Ya, kemennet e oa bet deomp, em bagad... e

teufe urzh hep dale evit an arsailh diwezhañ. Ouzh he gortoz e oamp, met... moarvat ez omp bet gwerzhed...

Kontañ a ris neuze petra a oa c'hoarvezet diouzh ar beure, ha penaos em boa en em gavet e Sant-Weltaz.

Dilavar e vane ar plac'h, he selloù kollet en oabl o teñvalaat e karrez al lumber, kinklet gant ur steredenn, hag edomp hon daou moarvat o sellout outi. Klouar e oa an noz.

— Na trist eo, a lâras-hi, paourkeizh tud, ken tost ouzh deiz an trec'h. Fellout a rae din kement ober un dra bennak ivez, met ne oa ket tu gant va zud. E skol-veur Roazhon emeon, skol ar medisinerzh...

Ma, koshoc'h e oa houmañ eget na gave din.

Evel-just, n'on ket bet gwall bell c'hoazh war ar studi, met pa grogas ar reuz bras hag e voe kaset ar studierien d'ar gêr, e lâras va zad e oa gwell din dont amañ gant va moereb da Sant-Gweltaz, ha nag eürus e oan ! Amañ sur, e soñje din, e kavin brogarourien hag e c'hellin sikour un tamm, ha pa ne vefe nemet evit ober war-dro ar re c'hloazet. Siwazh, bet eo bet lidet ar friko hepdon ! Eürus on evelato on bet gouest d'ober un draig bennak en diwezhañ...

Mat, e soñjis, n'on nemet un digarez evit ar plac'h-mañ, devet gant hec'h uhelvennad broadel, graet ganti bremañ he dlead e-keñver ar Vammvro dre harpañ ha moarvat “saveteiñ” ur paourkaezh stourmer *on the run* ! Ur *gerseen* iskis a ziglore em

c'halon, evel ur fleurenn louet, dianav a-grenn, ha drouk un tamm : disouezhenn ar gwaz gloazet en e foug. Ha koulskoude, houmañ a oa kalz gwelloc'h egedon, kavet he doa un digarez evit servijañ he Bro dre sikour ur brogarour. Evidon-me n'em boa kavet digarez uheloc'h eget kaout boued, ha ma oan bremañ o kouezhañ e karantez ganti, n'oa tamm ebet dre he faot.

Savet e oa betek al lomber.

— Na sioul eo an noz, a lâras-hi.

Ul lamm a ris. Un dra iskis a c'hoarveze, divoemet-krenn e oan. Mont a ris en he c'hichen, hag edomp hon daou o sellout ouzh an noz. Uhel e oa al loar dija, met n'helle ket tre c'hoazh gwennaat gwad an deiz du-hont, a-us d'ar menez, war-du Lokeored. Lentik c'hoazh, e save galv ar paotr-noz, mistr ha flour evel huanad ur bugel o vorediñ. Sioul e oa an noz, ya, hag e vanemp hon daou kichen-ha-kichen, fromet-holl, o selaou ouzh ar sioulded-se, sioulded iskis, mezevellus pa dav a-grenn kruz diabell ar ganoliadeg.

Dremm-ouzh-dremm e oamp, he blev o flourañ va jod. Treiñ a reas ouzhin he mousc'hoarzh.

Warc'hoazh e sono ar c'hleier e Breizh a-bezh.

Dindan bannoù al loar e kemere he dremm ur gened voull, kevrinus, evel un dremm damwelet dre hunvre. N'hellen ket distagañ va selloù diouzh he re. Un trivliad arvarus am mouge, krenañ a raen war va divesker.

Ne vousec'hoarzhe ket ken.

Rust, he c'hemeris etre va divrec'h, hep gouzout re. Menel a rejomp ur pennadig evel-se, stardet an eil ouzh egile, hep lâroul mann.

Mont a reas avat diouzh va divrec'h, ken sioul ha tener, ma oa aet diouzhin a-raok din gouzout.

— N'eo ket mat... en iliz... skuizh out, ur gwall zevezh ac'h eus bet, poent eo dit ober un tamm kousk.

Droch a-walc'h en em gaven. Gouzout a raen e oa ret din lavarout un dra bennak d'am digareziñ, lavarout dezhi ar c'heuz am boa bet o vout diseven en he c'heñver, met goullo a-grenn en em gave va spered, hag e gwirionez, tamm keuz ebet n'am boa d'am disevended, keuz d'he c'horf tener ne lâran ket.

A-daol-trumm e tirollas adarre an horolaj, ha taol kentañ dek eur a darzhas en hon divskouarn... Baom !... Gant ur garmig spontet e tilammas-hi ouzhin, ha tra ma stoke warnomp tarzh an arem ken bouzarus ha ma vijemp bet e boest un daboulin vras, e stardis he c'horf ouzh va hini en ur flourañ he fennad blev gell. Santout a raen he c'halonig o lammat ouzh va brusk, klask a ris pokat d'he diweuz. Hiboudiñ a reas c'hoazh : n'eo ket mat... n'eo ket mat... hag e lâren-me : se n'eo ket un iliz, n'eo nemet an tour...

Kinnig a reas din he diweuz da bokat, hag e santis he c'horf o tont gwan-gwan etre va divrec'h, ha ken tener...

Dasseniñ a rae c'hoazh taolioù dek eur en hon divskouarn ha du-hont, e porzh ar vereuri, edo ur c'hi o harzhal ouzh al loar.

*
*   *

Heol bras a rae e kambrig an tour pa zihunis. Kaer em boa bet ober e-doug va amzer en arme guzh morse n'em boa gellet dihuniñ drezon va-unan bep peder eur, hervez lezenn aour, pe dir kentoc'h, ar "c'hard" : bep taol e oa bet ret va hejañ evel ur sac'had pilhoù. Seul wech ma tihunen evelato, e kemeren krog em mindrailherezig, se a oa deut da vezañ ur boaz, un eil natur, evel da lod all skarzhañ o fri pe lakaat o rezad-dent. Ne oa mindrailherezig ebet ouzh va c'hostez hiziv, nag en tu kleiz, na neblec'h. Lammat a ris diouzh va gwele kañvaouus. Gwall nec'het e oan. Met aze e oa, a-harp ouzh ar voger ; he zapout a ris, hag un tamm mat gwelloc'h en em gavis o santout he dir yen ouzh va bizied.

Ha neuze e teuas din koun eus douster an derc'hent, ar plac'h, ha keloù eus an trec'h. Trec'het hor boa. N'em boa implij ebet ken evit ur seurt benveg. Frankiz en diwezh, ha boued. Dirollañ a ris da c'hoarzhin.

Gant ur gwigour e tigoras dor an tour war an iliz teñval. Un hanter dousenn maouezed kozh en em gave eno ; unan anezho a droas he c'hein hag a cho-

mas da sellout ouzhin hep pouez gant chuchumu-chu he chapeled. Heol bras a rae, dallus, war ar blasenn letonek. Er penn all, tre e kichen ar groaz vein, edo ur vandennad tud o tivizout. Tewel a rejont pa stlakas an nor-dal war va lerc'h, hag e vanjont aze o sellout ouzhin a-gostez, hep larout grik.

— Salud tout 'n dud, a lâris-me.

Respont ebet. Ur barrad kounnar a grogas ennon.

— Arsa, ha bouzar oc'h ? Salud ! Salud ! Ne respontit ket ? Marteze n'och ket eürus da vout dieub ? Dieub ! Dieub ! Youc'hou !

Youc'hal a raen evel un den sot. Sevel a ris va mindrailherezig, hag e laoskis ur barrad tennoù a-us d'o fennoù. Tec'hout a rejont a bep tu.

Ne oa chomet nemet un den kozh e-tal ar groaz. Manet e oa eno, e zivrec'h kroaziet war e vruched. Mont a ris dezhañ. O sellout ouzhin e oa, en ur chaokat un dra bennak etre e javadoù dizant.

— Demat, tad kozh, perak n'out ket tec'het da heul ar re all, tad-kozh ?

Dilavar e vane. Sellout a rae ouzhin, hag en em gavis diaes-tre. Skopañ a reas war an douar, hag e lâras :

— Perak tennañ war ar groaz, mabig ?

Sellout a ris ouzh ar groaz. Aet e oa un tamm anezhi, delwennig an tu dehou freuzet, nijet, kollet da viken, bruzunet, aet da netra e-touez ar geot.

— N'oan ket o tennañ war ar groaz, tad kozh,

m'en tou, n'oa nemet o tennañ en aer, n'oa nemet evit ober trouz...

— Me 'oar, mabig, nemet evit ober trouz, me 'oar. Met freuzet eo bet hor groaz.

Ne oan ket evit respont, re ziaes en em gaven, ne oan ken nemet un torfedour dirak e varner. Ha c'hoazh, morse n'em bije graet un dra evel-se a-ratozh. Ur bern traoù am boa graet, a oa bet ret-mat din ober a-ratozh-kaer, traoù doñjerus n'hell den ankouaat e vuhez-pad, met se a oa traoù a oa bet ret-mat din ober, pe mervel. Morse n'em bije kredet tennañ war ar groaz.

— Petra 'c'hoari gant ar brezelour, hag emañ o tennañ war e dud bremañ ?

Mouezh sklintin ar plac'h. Deut e oa a red-kaer en ur stolejañ daou varc'h-houarn.

— Deomp buan d'an Uhelgoad, moarvat ez eo pep hini du-se o lidañ an dieubidigezh. O ! demat toñtoñ Fañch !

Un tamm hej a reas an den kozh d'e benn, hep rannañ ger.

— Brrr... buan-buan... deomp ac'hann ! Deomp da gaout dremmoù seder, a lâras ar plac'h a vouezh izel.

Lammat a rejomp war hor c'hezeg-houarn, hag a-dizh d'an traoñ war-du hent an Uhelgoad ! Treiñ a ris va fenn a-raok ar c'horn-tro. Edo dalc'hamat toñtoñ Fañch du-hont war ar blasenn, o sellout ouzhin, en ur chaokat.

— Greomp ur redadeg, a huche ar plac’h. An hini kentañ a boko d’egile !

Grad a gavis n’he doa ket gwelet petra ’oa bet graet d’ar groaz.

Gounit lañs a raen warni en diskenn, dre ma oan ar pounnerañ. Lammat a raen evel pa vijen bet war varc’h, o hopal :

— Hei do, marc’h dall ! Hei do ! Argad ! Argad ! Youc’hou !

Hag e kleven ar plac’h d’am heul o c’hoarzhin ’leizh he c’halon. Tizhet ganin an duchenn evelato, ha ret-mat pouezañ war an troadikelloù... Krak ! Lammat a reas ar chadenn.

— Kerzh ’tav, a lâris d’ar plac’h, ne vin ket pell war da lerc’h.

— Kerzh ’tav, kerzh ’tav, paotr Skaer prim e bav ! Te zo ur bigouter ’vat.

— Skarzh ac’hann, dañvadez Men’ Are, va zad-kozh a oa boser !

Mont a reas gant he hent, en ur c’hoarzhin. Bigouter, biskoazh c’hoazh ! Ne oa nemet bigouterien o vevañ en tu all d’ar Menezioù Du, moarvat. Met re zistenn e oa ar chadenn, dav e oa din sachañ war ar rod a-dreñv un tammig. Kavout a ris un alc’hwez er sac’hig ler, met ne oa ket aes distekiñ togoù-biñs ar c’hozh tra merglet-se.

Sioul-dreist e oa ar vro. Kavout a rae din e oan o klevout richan al laboused evit ar wech kentañ. Ankouet em boa. Heol ur sulvezh goude ar gous-

peroù, va mamm o flepañ gant un amezegez e liorz Stank Aodren, c’hwezh ha blas ar flamboez, c’hwezh ar c’hafe ha blaz ar c’houign-amann, an nadozioù e-tal ar prenestr, ha goude, hor baleadenn sioul a-dreuz ar park bras. Ankouaet am boa. Sul e oa hiziv, ha Sul e vo warc’hoazh, ha Sul bemdez goude, ha peoc’h hag amzer da selaou al laboused, ha boued.

Un tarzha a stlakas soudenn en aer voull, ha pemp pe c’hwec’h all d’e heul. Fuzuilhoù. Tost-tre e oant, a-boan ur c’hard-lev. Ha neuze fraoñv galloudus ur c’heflusker war hent an Uhelgoad. Un tumporell o kemer e lañs a-raok an duchenn. Ar soudarded ! Stelpel a ris ma marc’h-houarn er strouezh ha me ha lammat war ar c’hleuz e-touez ar c’helvez. Gwelout a raen an hent bras. Hep dale e teuas un tumporell, hag un eil hag un trede. Tremen a rejont hebiou hentig Sant-Weltaz, an tanfoeltr d’o revr. Sellout a raen outo o pignat ar buanañ m’hellent gant hent ar menez. ‘Leizh a soudarded e oant. Ne gomprenen ket. Me ‘gave din e oa echu an abadenn. Ha perak an tennoù ? Va Doue ! Ar plac’h !

Kavout a ris he marc’h-houarn war al leton, dres goude korn-tro ar viliñ. He c’havout a ris ivez hep dale, astennet a-hed he c’horf e-touez ar brug.

— N’am zouch ket, a lâras-hi ; poan he doa o kaozeal. Tizhet eo va mell-kein. N’hellan ket fiñval. Ar... soudarded... aon am eus bet... klasket em eus tec’hout... ha tennet o deus warnon...

Ar soudarded, trec'het hag o klask tec'hout o-unan, o tennañ war ur plac'h o redek en ur parkad brug ! Dre neuze, m'am bije bet ar galloud em bije lazhet pep hini anezho, an eil war-lerc'h egile. Ha roet em bije va buhez evit gwelout ar plac'h a-sav, hep ar gwad-se o tiverañ eus he divesker. Ar plac'h a-sav hag o c'hoarzhin. N'eo ket bet gouest va c'halon da vagañ kasoni abaoe. Aet eo dreist-hi. Aet eo marteze d'un dra gwashoc'h. N'ouzon ket. N'anavezan ket va c'halon.

N'hellen ken nemet flourañ he faourkaezh blev gell, strewet tro-war-dro d'he dremm vorlivet. Deut e oa ar c'hwezenn yen d'he zal.

— Mont a ran da glask sikour, dousig din-me, mont a ran... ne vin ket pell...

Lammat a ris dreist an torchadoù brug. Gervel a reas :

— Gortoz !

Ha me ha distreiñ, ha mont war va daoulin en he c'hichen.

— Selaou... O, Selaou 'ta, karedig-me...

Kemer a ris he dorn yen em dorn.

— ... ar c'hleier, kleier an trec'h...

Dont a raent a bep tu, mouezhioù don, mouezhioù skañv, mouezhioù tener, re Gwinevez, re Plouie, re Lokeored... mouezhioù Breizh a-bezh o nijal en avel. Sul e oa hiziv !

— Kae bremañ, karedig, kae buan... Gortoz a rin.

Ha pa oan-me o vont d'an daoulamm ruz war-
du an Uhelgoad, e teuas da soñj din n'em boa ket
goulennet diganti hec'h anv.

*Embannet er gelaouenn Al Liamm,
niv. 132, Genver-C'hwevrer 1969*

Straed Santez Katell

Diwezhat e oa bremañ. Moarvat e oa gwell da Rosine mont d'ar gêr. N'oa den ebet ken o kantreal ar straedoù n'eus forzh penaos, argaset ma oant bet gant an amzer yen.

Hag he gwalc'h he doa bet gant an daou vartolod gresian-se ; moc'h. N'he doa ket kavet gwashoc'h en Aljer. Heuget e oa ha skuizh.

Fell' a rae dezhi kousket. Evañ ur banne grog gant kalz a rom, ha kousket. Ha marteze ankouaat.

Kalz tud a vanne c'hoazh en *Au p'tit coin* ha moarvat e rankje dezhi mont tre, evit ober mat, ha klask hoalañ ur gwaz bennak. Plijout a rae dezhi aergelc'h klouar an tavarnioù gant sonerezh an *jukebox* o tarzhañ ha tommder an hini kreñv oc'h aloubiñ tamm-ha-tamm he c'horf. Met ne bade ket pell ar baradoz, anavezet e oa, ha ret e oa dezhi mont gant ur gwaz ha gouzañv e blijadur. He micher e oa.

Fennozh avat he doa bet he gwalc'h.

Bez' e oa gouloù c'hoazh e ti *Chez Lulu* met ne oa eno nemet tri pe bevar toull-sistr war an oad o valbouzat dirak ar bar.

Sioul en em gave d'an eur-mañ ar straed diza-rempred, dindan an erc'h ha gouloù kriz an neon. Argaset pep den diouzh ar straed, gast koulz ha gwaz, gant ar wall-amzer.

N'oa ket evit mirout a c'hoarzhin. Moc'h. Tec'hout a rae ar moc'h dirak an erc'h.

Un den astennet a-hed e gorf war ar riblenn-straed, ouzh ar voger. Bet en deus bet hemañ e walc'h, lez 'neañ da gousket. Met yen eo, gouest eo da dapout e varv. Ma, ur soudard amerikan eo. Hag eñ ken yaouank. Huchal a ra hi dezhañ :

— *Hey you, no sleep here, too cold, get up, get up...* en he brizh saozneg tapet a-ziwar he c'hlianted tramor.

Met re vezv eo ar paotr. Touellet eo bet gant gwin Bourdel n'anaveze ket e nerzh, ha dilezet goude gant e gamaladed ankoueet ganto o dever.

Emañ ar c'hwil paour o pakañ e varv, ha d'an nebeutañ tout, paket e vo gant an MP. Re sot eo, a soñj Rosine.

Ha hi da vat o klask sevel ar c'hanfard.

Delwenn hanter zinodet un Don Juan mezv-dall oc'h en em harpañ war skoaz e vestrez deut war an oad. Ur c'houblad iskis o vrallañ e noz ar gêr vras, e sioulded sebezus ar gêr vras dindan an erc'h, d'an noz.

Degaset he deus anezhañ d'he zi ha gant mil boan ez int pignet gant an diri, divesker flibous ar soudard o flikañ war gement pazenn.

Chetet en deus war ar plañchod. Dre chañs ez eo kouezhet dres war ar gwele. Chetiñ a ra war ar penn-wele. Hemañ n'eo ket meyv, klañv bras ne lavaran ket.

Diwisket eo bet gant Rosine, ha kempenn a ra-hi e lifre. Kavet e yalc'h ganti : arc'hant ebet e-barzh, moarvat eo bet sec'het gant e genvreudeur ha dilezet neuze. Moc'h. Lakaat a ra un nebeudad bilhedoù enni.

Met an anv hag an oad ? Aze 'maint : John Kelly, ugent vloaz, eus Naugatuck, Connecticut.

*

*   *

Ha ganet Yannig dezhi ugent vloaz zo ivez, e Pariz, p'oa-hi ur plac'hig a-ziwar ar maez, ur Vreizhadezig pignet da Bariz d'ober ar vatezh, kelennet ken mat dezhi ar galleg — da heul ur bern traoù all — gant mestr an ti an Ao. Delabosse, m'en em gavas dizale dougerez, hag argaset raktal, evel-just, gant ur wall-zismegañset Itron Delabosse.

Met perak kontañ istor truezus Rosine ? N'eo ket ken divoutin all, na pet zo bet paket en hevelep doare !

Evel kalz anezhe ne gredas ket distreiñ d'ar gêr, gant ar vezh. Kavout a reas un den hegarat evit paeañ feurm he c'hambrig, reiñ arc'hant dezhi, a-walc'h evit bevañ en un doare dereat ha zoken kas lod d'he mamm evit sikour magañ ar re vihan manet er gêr.

Abred a-walc'h e tizoloas petra a vefe ret dezhi ober evit paeañ he dle d'an den hegarat.

Lakaet e voe Yannig, ur c'hrouadurig yac'h ha bev kenañ, gant ur vagerez o chom tre e-kichen Epaunes-Mézières (Seine-et-Oise), hag en em gavas e vamm dindan beli Madame Louise en un ti a rae aferioù marzhus un tu bennak en IX^{vet} Arondisamant, d'an amzer n'oa ket deut c'hoazh an dimezell Marthe Richard da gemmañ e Bro-C'hall doareoù micher koshañ – sañset – an denelezh.

Da bep Merc'her e veze kaset Rosine da wela-denniñ he Yannig en ur mell karr du bleniet gant un den e benn marmouz teñval ha dilavar, ne dae ket e zaoulagad strizh ha yen diouti un eilenn.

Tremen a ra ar plac'h ur penn-devezh da fichañ he mabig a oa krog da richanañ : « Mam... ma... mam... ma... »

Er baradoz e oant, en desped da zaoulagad yens-korn mevel Beelzebub o spiañ warno dibaouez.

Ur mintinvezh abred e tegouezhas, herr warnañ, an den en doa paouezet pell 'oa da vezañ hegarat. Kemenn a reas da bep plac'h pakañ he zammig

peadra ha pignat en unan eus an tankirri a vane a-harz dirak ti Madame Louise.

Stanket e oa an hentoù gant ur bern kirri-tan, tud war droad o sachañ karrigelloù, soudarded war droad pe war varc'h-houarn : edo kadourien seder ar *Wermacht* krog gant o baleadenn didrubuilh a-hed hentoù Bro-C'hall. Hag e klaske pep hini skarzhañ a-raok ar buanañ ma c'helle.

Ret mat e oa bet da Rosine lezel war he lerc'h he Yannig. Aet e oa sot gant ar ranngalon ; ha kerkent degouezhet e Marsilha e klaskas tec'hout ha distreiñ da Bariz. Met paket e voe gant ar penn marmouz a-raok mont gwall bell, hag un dornadeg ken euzhus a dapas digant an den hegarat ma ne savas morse dezhi ken ar c'hoant achap diouzh askell c'houderus Madame Louise.

Da vare aloubidigezh ar *zone libre* e kreisteiz Bro-C'hall e voe kaset ar merc'hed a-herr da Aljer, hag eno e vanas Rosine un nebeudad bloavezhioù kent ma c'hoarvezas d'an den hegarat bout diskaret diwar urzh ur pennvandenn bennak eus e gevezerien. Lazhet e voe war ar marc'had ar penn marmouz diaoulek, ha Madame Louise hec'h-unan a varvas en ospital diwar ur c'hrign-bev bennak.

Dieub en em gave Rosine. Met morse n'hellas kavout roud ebet eus he mabig.

Kavet e oa bet korf ar vagerez e korn un hent war-dro kêr Orleans. Skubet e oa bet gant boledoù ur c'harr-nij italiat.

Moarvat n'oa bet mat ar re-mañ nemet da skubañ an hentoù dizifenn.

*

*   *

Ar soudard-mañ, ar soudard kaezh-mañ. Sevel a rae ur soñjenn zireizh da Rosine. Advabet e oa bet kement a vugale dianav e-doug ar brezel, kaezhig anezho, gouzañverien divlamm follentez an dud.

Hemañ sur a oa he mab, degemeret evel o hini gant tud kalonek eus ar Stadoù-Unanet. Doue a ouie penaos.

He mabig dezhi adkavet erfin. « Toutouig, Toutouig ma mabig, » a vouskane ar Vreizhadez en ur flourañ e vlev. Ankouet e oa ganti ifern he buhez. Kemmet e vo pep tra bremañ. « Ma mab, ma mabig din-me. » Menel a reas a-hed an noz da luskellat an den yaouank.

Pa zigoras John Kelly e zaoulagad edo ar gouloù-deiz louet o wennaat rideozioù an toull prenestr. Glav a rae. Ne bad ket pell an erc'h e Bourdel.

Sellout a reas ur pennadig ouzh an dremm goñvet, an dremm druezek a glaske mousc'hoarzhin dezhañ. Poan-benn spontus en doa. N'ouie dare penaos e oa en em gavet aze, met gouzout a rae fraezh edo e kambr ur c'hast. Mezh a savas dezhañ. Klask a reas sevel. Rosine a ginnigas harpañ anezhañ.

— *Get away !... Don't touch me*, a youc'has an Amerikan.

Ar vaouez a gilas.

Lammat a reas ar paotr diouzh ar gwele hag e krogas da wiskañ e lifre. Ne voe ket pell en em wiskañ gant ar mall a oa warnañ skarzhañ ac'hano. Poan en doa o lasañ e votoù-lêr. Stourm a reas outo ur pennadig, met ne badas ket pell. Sevel a reas ouzh Rosine ur mell mousc'hoarzh « *made in Connecticut* ». N'hell ket padout pell kounnar ar baotred-mañ, dreist-holl pa c'hoarvez traoùigoù evel-se ganto.

Edo bremañ ouzh toull an nor.

— *O ! Sorry... I forgot.*

Tennañ a ra un dornadig bilhedoù diouzh e yalc'h.

— *O ! no, no... a lâre Rosine, no money, no money...*

— *Okay. Bye bye then, sweetheart.*

— *Bye bye, Johnny.*

*

* *

Harp ouzh ar prenestr, e selle Rosine ouzh ar soudard bras o kerzhout war riblenn straed Santez Katell. Ouzh an den yaouank o vont a gammedoù ledan dindan ar glav, davet e dud.

An daeroù a ruilhe war he dremm goeñvet, war

groc'hen he dremm stambouc'het, vastrouilhet, war
he dremm baour.

— Kenavo ma Yannig, ma mabig din-me,
kenavo... ma c'halonig, kenavo, kenavo...

New York, 1967

*Embannet er gelaouenn Al Liamm,
niv. 122, Mae-Mezheven 1967*

An tokarn

— Petra an diaoul... houarn bremañ ?

Diouzh nerzh an emstok ha garm ar gontell Yann a ouie mat n'en doa d'ober, en dro-mañ, na gant koad na gant maen.

Distokañ a reas houarn an alar. Sioul e vane ar jav.

Ne oa ket aes tennañ an dra-se diouzh an douar. Ma vije bet ur maen, e c'hellje bout ur mell hini. Met houarn ?

— Piv ar c'hast a c'hell douarañ houarn ?

Sellout a rae Yann ouzh an dra en doa tennet diouzh an douar. Diouzh an douar. Douar e henedadoù. Un tokarn.

En oabl digoumoul ha ken glas e plave ur gudon. Hiziv 'oa un deiz kaer, hiziv e oa brav arat. An takad-mañ a ranke bezañ troet kent mare merenn vihan. N'en doa ket amzer da goll. Yann a vannas an tokarn merglet dreist ar c'hleuz.

Pa darzhas ar c'hentañ taol kurun, souezhet-mik, e sellas ar paotr ouzh an oabl, deut teñval ha gourdrouzus, a-daol-trumm.

— Biskoazh kemend-all...

D'an eil e strakas an ifern war ar marc'h hag an den. Klevet e voe a-bell ; Ar c'houer ne glevas mann, brallañ a rae, bouzar ha dall, war an douar nevez troet. Ne welas ket e loen astennet, an nervennoù o krenañ c'hoazh en e gorf foeltret.

Tec'hout a reas hep klask e hent, e-giz un den meyv, en ur yudal.

*

* *

« Ar spontusañ arnev am eus bet gwelet biskoazh, » a soñje an Aotrou Person o stourm ouzh an avel hag ar glav foll, en ur stlejañ e varc'h-houarn a-hed an hentig kromm. Ken kaer e oa an amzer bremaik am eus nac'het gwiskañ va mantell c'hlav. « Kaer ha sklaer, o kinnig dont da vezañ koumoulek diwezhat en abardaez, » a lâre paotr an amzer er skingomz. Paeet eo ar re-se evit ober goap ouzh an dud. « Diougan amzer gaer evit ar sizhunvezh a-bezh, Aotrou Person, » a lâre ar sakrist er beuremañ. Emichañs eo bet tapet ar c'hwil all-se en e bark gant ar barr-amzer !

Mont a rae ar beleg kozh gant e hent, e soutenn c'hleb staget ouzh e zivesker treut. An dour o

tiverañ puilh diouzh erien e dog, en em sile dre e gerc'henn, gleb 'oa e roched, ur mantr.

— En dro-mañ avat e tapin va marv... hopala ! Ul lec'h kaer en deus dibabet hemañ evit e gousk kreisteiz.

Ar beleg, stouet e benn ouzh an avel, n'en doa ket gwelet ar c'horf hanter c'hourvezet e-kreiz an hent, darbet e voe dezhañ strebotiñ warnañ. Ur bugel e oa. Ne rae van ouzh skourjez ar glav, ne rae van ouzh e wele pri : stardañ a rae etre e zivrec'h ur pikol tra merglet ha diaes e oa gouzout pe ar glav pe e zaeroù 'oa a ruilhe war e zivjod. Sevel a reas e zaoulagad glas war an den gwisket e du.

— *Que fais-tu là sous la grande pluie, mon pauvre petit ?* a c'houlennas ar beleg leun a druez. *Et bien, réponds ! Es-tu blessé ?*

Ne fiñvas ket ar bugel. E don an daoulagad sklaer paret warnañ, ar person a verzas skeud un hiraezh divent. Uhel a-us d'o fenn er gwez dirollet, e youc'he ar seizh avel. Ar gurun a bellae ; chom a rejont ur pennad da sellout an eil ouzh egile, ar beleg kozh, fromet holl, n'ouie mat perak, ar bugel ken difiñv hag un delwenn. Un delwenn ganti neuz ar vuhez, kenedus meurbet.

Neuze e lavaras, goustadig :

— Kae gant da hent, den estren.

Un hiboud ne voe ken, hogen ar c'homzoù a darzhas e divskouarn ar beleg evel un taol kurun. Den ebet betek-henn n'en doa dismegañset anezhañ

e-giz-se. Gant doujañs e komze outañ an holl er barrez, na pa vije bet un doujañs a-ziavaez. Ha dreist-holl e krede dezhañ ne oa bugel ebet ken dre amañ gouest d'ober c'hoazh gant yezh ar vro.

Ne sante mui an dour o tiverañ ouzh e vell-kein, ne gleve ken tousmac'h an avel ; en e spered trelatet en em ganne trivliadoù damc'hwerv, drailhennoù eñvorioù nodet o tihuniñ, gerioù, komzoù bet tost d'e galon gwechall, gwechall...

— *Petit vaurien*, a grogas.

Skeudenn ur paotrig melegan e zaoulagad glas, o sevel diouzh latar an eñvor. Paotrig a Vro-Leon o tizoleiñ ar bed dre gomzoù flour e vamm. Komzoù brezhonek.

Hogen se 'oa pell zo. Ne rae ken ar vugale gant ar brezhoneg. Hemañ, sur mat, a ranke bezañ mab unan eus an oristaled-se a felle dezho herzel ouzh red an araokaat.

Klevet en doa kontañ diwar-benn ur mezeg ha ne gomze 'met brezhoneg ouzh e vugale, klevet en doa komz diwar-benn ar c'helenner-se ha ne rae 'met gant ar brezhoneg en e diegezh. Ne oa ket enep an dud-se evel-just. Morse n'en doa c'hoarzhnet goap outo evel ma rae pep hini : n'helle e galon manet dre guzh ken tost ouzh yezh e yaouankiz, magañ goaperezh na kasoni outo ; n'helle ket evelato mont a-du ganto. O c'heñveriañ a rae gant un enezennig e-kreiz ar mor. Danvez ur barzh a oa ennañ : savet en doa un dornadig kantikoù, e galleg anat

deoc'h, bleunioù rouez a c'helled kutuilh e liorz
c'hlac'harus dastumadenn kantikoù an Eskopti.

Un enezennig e oant d'e veno, un enezennig
nemetken. N'hell den en e skiant vat klask stourm
ouzh un enezennig kollet e-kreiz ar mor, n'hell
ket kennebeut ober enni e annez : ret eo d'an dud
bevañ war an douar bras ha heuliañ doareoù an dud
all. Dre m'eo deut pep hini er vro da gomz, pe da
vihanañ da veizañ ar yezh c'hall, ret mat ober ganti :
vox populi, vos Dei.

Implij a rae ar *vox populi* bep Sul evit ar seurezed
hag o div zousenn merc'hedigoù, an dornadig
merc'hed yaouank eus al laz-kanañ, bagad ar
maouezed deut war an oad, ar sakrist hag an daou
vachikod, an Aotrou Klec'h hag a rae an dro gant ar
plad, an daou pe dri c'hozhiad eus an ospital...

Ar bobl avat a vane er-maez eus e iliz. Mont a
rae da besketa, da chaseal, da c'hoari kartoù, da
verc'heta, da evañ gwin ha da c'hoari bouloù.

*

* *

D'an ampoent e ranke implij yezh e vamm. Ur
brezhoneger dispar a oa anezhañ, evit brasañ dudi e
genvreudeur kozh da zibenn pred an "deiz" miziek.

— Arsa, mabig, emezañ, me n'on ket ur gwall
zen ? Selaou 'ta, me 'gomz brezhoneg ivez...

— ...

— Pe zroug 'zo c'hoarvezet ganit ? Lavar din dizamant, ne venn din-me nemet da skoazellañ.

— ...

— N'hellez ket chom dindan ar glav bras-mañ, a-benn bremañ e rank da vammig bezañ gwall nec'het war da benn.

— N'hell ken va mamm bout nec'het, marv eo.

— Doue d'he fardono, va faotrig kaezh. Gwelout a ran, evelato, ez eus bet tud kalonek oc'h ober war da dro, maget mat e seblantez bezañ ha gwisket a-zoare. Moarvat out deut gant da dadig da chaseal war zouaroù Kerwegan, gwelet em eus...

— Aet e oa va mamm d'an Anaon nepell goude 'oa bet lazhet va zad er brezel.

Pupille de la Nation a c'hellje a-walc'h bout bet desavet war ar maez gant ur voereb kozh, a soñjas ar beleg. Eus ar barrez all e ranke donet evelato, rak ouzhpenn tregont vloaz 'zo n'oa bet brezhoneger ebet e-touez paotred ar c'hatekiz. Hemañ da welout a c'helle bezañ war-dro oad e bask prevez.

Gwall nec'het en em gave Yann Blouzeneg, person unan eus ar “rusañ” parrez a Vro-Gerne. Se ne oa ket traoù d'ober d'un den deut d'e oad. Gleb dour-teil e oa hag aet ar yenijenn tre betek mel e eskern. Mall e oa dezhañ mont d'ar gêr, gwiskañ dilhad sec'h hag evañ un draig tomm bennak. Amañ 'oa un emzivad kluchet dindan ar glav bras e pri an hent, ur bugel ha na zouge doujañs ebet dezhañ en desped d'e oad ha d'e wiskamant beleg, ur bugel

ha n'helle komz 'met brezhoneg ! Ret 'oa d'un den gouzañv a bep seurt er bed-mañ, memestra.

— Mat, emezañ, a-walc'h evel-se. Lavar din bremañ gant piv hag e pelec'h emhout o chom.

— ...

— Un ti a rankez kaout, un ti triblidie ! Pep hini en deus un ti er vro-mañ, emzivaded hag all...

— N'em eus ti ebet ken, rostet eo bet hag aet e vein d'ober ur c'hraou moc'h.

Sellout a reas pizh ouzh ar bugel. Ha kollet 'oa e skiant gant ar paourkaezhig ? Ha ma vefe-eñ un tec'hiad o klask troc'hañ dezhañ gevier groñs ? En un doare re zidro e teue gantañ komzoù ken sebezus all evit bezañ gwir. A-walc'h a skiant-prenet en doa ar beleg kozh evit gouzout e kemer alies ar gaou neuz ar wirionez ar glanañ war zremmoù an dud deut, kerkoulz hag ar vugale.

— Evel-se 'mañ, neketa ? Ma, va faotrig kaezh, m'ac'h eus na kerent na ti e rankez dont ganin d'ar vourc'h. Amañ ne vez ket lezet ar vugaligoù da foetañ bro o-unan-penn, ul lezenn zo te 'oar, Bez dinec'h, tud eus an dibab a gavi evit ober war da dro.

— N'on ket va-unan-penn, a eilgerias ar bugel en ur stardañ kreñvoc'h an dra verglet etre e zivrec'h.

Betek-henn n'en doa ket taolet an Aotrou Plouzennek pled ouzh un dra, an dra verglet etre divrec'h ar bugel melegan. Sellout a ra outañ bremañ, souezhet holl. Kluchañ a reas zoken, evit gwelout pishoc'h.

— Lavar din, mabig, lavar din, a hiboudas en diwezh, ha pelec’h ac’h eus kavet an dra-se ?

— Amañ. Dizouaret ez eo bet.

— Un dra talvoudus eo, va faotrig kaezh, un dra talvoudus meurbet.

— N’ouzon ket. Tokarn ma zad an hini eo.

*

*   *

— Ya, er *British Museum* end-eeun...

— Hañ !... Va digarezit ? Aotrou Person, hogen... un dra souezhus eo, neketa ? N’omp ket kustum amañ ouzh seurt kavadennoù. Archer !

An archer Gwichaoua, manet e genou digor dirak ar beleg azezet war ur gador e-kreiz burev an archer-di, a reas ul lamm hag a vanas sonn dirak e vestr.

— Archer, it da gerc’hat an 2 C.V. diouzhtu : kefridi ispisial...

Aet an archer er porzh, ar brigader a savas diwar e gador-vrec’h. Kinnig a reas ar beleg sevel d’e dro.

— Nann, nann, Aotrou Person, me ho ped, na fiñvit ket, amzer a-walc’h hon eus. Moarvat ne rafe ket droug deoc’h ur banne kafe tomm, aozet e vo raktal gant va gwreg.

— Re vat oc’h, Aotrou Dupuy, na zirenkite den ebet, me ho ped...

— O, me ho ped, Aotrou Person, n’eus direnkamant ebet : ur blijadur eo.

Hep dale e teuas an Aotrou Dupuy war e giz gant ar c'hafe berv.

— Hemañ a raio vat deoc'h. Domaj eo 'oa bet ret d'ho kure mont da Gemper hiziv gant ho karr-tan, anez-se n'ho pefe ket tapet ar seurt glebiadenn ha marteze en dije asantet ar bugel pignat en ho karr.

— N'ouzon ket, a respontas an Aotrou Plouzen-neg.

— Ma, ret eo din mont bremañ. Kemerit hoc'h amzer avat, Aotrou Person ; n'hoc'h eus ken met ar ru Vras da ziskenn kent bout er gêr. A ! Un dra ouzhpenn : edo ar bugel er c'hentañ korn-tro goude an dornerez pizh-bihan neketa ?

— Ya.

— Neuze e ranke bezañ e-tal park bras an Daeron...

— Ya, war-dro un ugent metrad diouzh an toull-karr, ya...

— Mat.

Skrivañ a rae war e garnedig en ur zistagañ ar gerioù a vouezh uhel : « ... *propriété Le Daëron Jean...* ».

— Trugarez, Aotrou Person. Kenavo ar c'hentañ, ha, bezit dinec'h, kavet e vo an tu da zichoual ho... hendraour bihan diouzh e glud !

*

* *

Er c'harrig, a skare buanañ ma c'helle war hent Kastell-Nevez, e vanne dilavar ar brigader. An archer blenier Gwichaoua, avat, n'helle ket padout gant ar c'hoant kaozeal. Manet e oa un dra war e galon, anat, met ne grede ket direnkañ e rener en e brederiaden-noù. Gouzout a rae dre skiant prenet n'helle ket gouzañv an den meur ur seurt dismegañs. Ha hemañ, evel boas, a veize c'hoant kuzh e archer hag a rae dezhañ gortoz un tammig pelloc'h eget kustum.

A-benn ur pennad ha graet gantañ ur sellig a-gleiz hag a-zehou, e lavaras evel outañ e-unan :

— Souezhus... ehanet ar glav ken souden ha m'en doa kroget...

— Ya, brigader, evel-se 'mañ dalc'hmat gant an arnev, a eilgerias an archer, stad ennañ ; dont a rae ar gerioù ken buan d'e c'henoù ma sante e gorzhailhenn c'hwezheth-holl. Ha c'hoazh, eürusamant eo manet an arnev en tu all d'ar stêr ; panevet-se en dije padet ar barrad daou pe dri devezh ouzhpenn. Tapet mat eo bet ar person, hañ ?

— An dro dispiljus-se a c'hellfe c'hoarvezout gant n'eus forzh piv, abeg ebet d'ober goap, a droc'has an Aotrou Dupuy.

— O, ne ran ket goap, a reas Gwichaoua, distanet. Paourkaezh den kozh, krenañ a rae tout. Evelato, aet eo re gozh evit al labour a zo d'ober er barrez-mañ ; bez' ez eus tud estregedon a soñj eo poent degas deomp ur person yaouank ha modern.

— Deomp, Gwichaoua, deomp ! a estlammas

ar brigader. Ar wech kentañ din ho kwelout kemer perzh e traoù an iliz, avat.

— Tud a iliz e oa va zud, ur voereb seurez am eus hag ur c'henderv aet d'ober ur mestr-skol Frer da Bont-'n-Abad hag e soñj on da gas va merc'h da "Gouent c'hlas" an Ursulined e Gourin, ha...

— Ha d'ar sulvezhioù ma vezit dieub ez it da besketa...

— Me 'gred er relijion met ne gredan ket er veleien...

— Setu ur mennozh uhel ha divoutin-tre : krediñ er sonerezh hep krediñ er sonerien. Bevet an Arz ha bec'h d'an arzourien ! Gwichaoua, danvez ur prederour a zo ac'hanoc'h.

Berr e chomas ar archer, ne wele ket petra e teue ar sonerezh d'ober amañ. Hogen, ha daoust ma veize edo e vestr oc'h ober fent gantañ adarre e felle dezhañ diskargañ ar peurrest eus e bannerad. Manet e oa ar pep saourusañ war e galon.

Goude an diwezhañ korn-tro er stankenn, en em gavas ar wetour a-dreñv ur c'harrad teil. En ur vallozhiñ ar blenier a zifonnas trumm. Edo an traktour o kemer e lañs a-raok tuchennig Keredeg, berr met tenn a-walc'h.

— Ma 'z eo ar revr tev-mañ o vont da vourc'h Leuc'han eo koulz deomp lakaat ur c'hornad-buttun, a c'hroz mole an archer.

— Alan Sikin an hini eo. Ne daio ket pelloc'h eget beg an duchenn.

Dizale ervat, e troas ar c'harrad frondus, hej-dihej, keflusker galloudus an traktour o strakal, tre en toull-karr.

— Ya, m'el lavar deoc'h, brigader, aet eo ar person re gozh, randonniñ a ra, anat, ha 'm eus aon eo kroget bremañ da welout traoù.

Dilavar e vane Dupuy.

— Ur bugel brezhoneger, biskoazh kemend-all ! Ur bugel brezhoneger gant un tog-houarn saoz, kluchet e-kreiz hent Kerwegan dindan ar glav bras. Ur bugel divarrek da gompren ur ger gallek memes, hiziv an deiz, er Finister !

— Oc'ho ! E Breizh emaomp, neketa ? Du-mañ em rannvro Berry e kaver c'hoazh kalz tud, bugale koulz ha kozhidi, oc'h ober gant o zrefoedach kuit a gaout mezh.

Reutaat a reas an archer. Dichek a-walc'h e teuas ur mousc'hoarzh d'e ziweuz : dizoloet en doa ur mank e gouiziegezh ledan e rener.

— N'eo ket ar brezhoneg un trefoedach, ur yezh ne lavaran ket, a gentelie bremañ ar C'hernevad. Ur yezh dezhi he yezhadur, he geriadur hag ur... ur siñtaks ha tout. Skrivet e vez levrioù holl e brezhoneg zoken.

Klask a reas Dupuy lavarout un dra bennak met dirollet e oa da c'hoarzhin. Ha c'hoarzhin a rae c'hoazh a galon vat pa vanas ar c'harrig a-sav war hentig Kerwegan dirak toull-karr park bras an Daeron.

Sioul-kenañ e oa pep tra. E-touez an deil skuizh e c’hrougouse ur gudon. War gern uhel ar wezenn sapr en tu all d’ar park, ez embanne ur vran donedigezh an daou zen. Goustadig e taskrene ar gwez kistin dindan an avel skañv, hag a vare da vare e veze klevet strakig an takennoù dour glav o kouezhañ war zelioù kraz ar c’hleuz ; ur gaerell a dreuzas, prim, an hent dizarempred.

Bugel ebet. Na roud na skeud anezhañ, neblec’h. Ne voe ket souezhet Dupuy. En gortoz edo a gement-se. Krediñ a rae e dezrevell an Aotrou Person, he c’hredet en doa raktal. Hogen ne voe ket souezhet : gouzout a rae n’en dije kavet tra na den. Amañ e oa. Sellout a rae ouzh roudoù en douar blot : roudoù ar botoù-lêr pounner ha roudoù mistr ar marc’h-houarn, kemmesket. Amañ ’oa en doa paouezet ar beleg, un ugent metrad diouzh an toull-karr.

Ur c’hwitelladenn estlammet a reas dezhañ sevel e benn. Harp ouzh ar gloued edo Gwichaoua o sellout, alvoanet, war-du park an Daeron.

— Ac’h, hemañ adarre... a c’hrozmolas ar Gall. Hag a-nevez bremañ Gwichaoua ?

— Ur c’horf marv, brigader, ur jav !

Tostaat a reas ouzh ar gloued. Ur jav gell e oa, korf ur jav gell astennet divuhez war an irvi nevez

troet. Manet e oa an alar plom, ar soc'h sanket don en douar druz.

Un trouzig neuze a savas er sioulded, flik-flok heuzoù gom gwevn wa zouar gleb an hent. An Daeron an hini 'oa. Ken gleb e oa ho pije kredet en doa splujet er stêr dilhad ha tout.

Gant sebez e selle ouzh an archerien.

— O ! Gast, emezañ, ha deut oc'h dija ?

— Ken buan hag eo bet kemennet deomp...

— Peoc'h, Gwichaoua, a droc'has Dupuy.

Dorn an Daeron a grene war goad rust ar gloued. Sellout a rae ouzh e bark, ouzh e zouar, douar e hendadoù, ouzh korf marv e jav, dezhañ liv an douar dija.

— Ar gurun, emezañ, ar gurun. Chañs am eus bet. Ma, ret mat e vo din prenañ un traktour.

*Embannet evit ar wezh kentañ en Al Liamm,
niv. 110, Mae-Mezheven 1965*

Koukou

— Tad-paeron, eme ar paotrig, perak ne c’hoarzhez ket ken ?

Klask a reas an den sellout ouzh e filhor. Poan en doa o kemer e anal. Pa baras e selloù, an elfennig a vuhez o wanaat e kleuz an daou doull kizellet don en e zremm gastizet, pa baras e selloù war mab e c’hoar, e tremenas ur mousc’hoarzh war e vuzelloù.

Gant mil boan ec’h astennas e vrec’h d’e vriata, hag en em damolodas ar c’hrouadurig ouzh brusk bac’hellus an den klañv, hep lavarout mann.

Re vihan e oa c’hoazh evit merzout edo e dad-paeron o vervel.

— Erwanig... a lâras an den, piv a grag... lemm e lagad... ’prad ar Gergoad ?

— Ar vran, a respontas ar bugel, sioulik en e levenez.

— Piv a c’hwitell... prim ha balc’h... e garzh an O’ac’h ?

— Ar voualc’h.

— Piv... piv...

Muzelloù an den a fiñve c’hoazh met ne zeue er-maez eus e gorzhailhenn nemet ur c’hwiban euzhus.

— O, lâr din an drask, Tad-paeron, hag ar pennglaouig hag ar raned : rak, rak, rak hag ar goukoug : koukoug ; koukoug, troc’h de’añ e c’hoûg... lâr din, lâr din !

Leuskel a reas an den ur roc’hkenn ken spontus ma teredas an div vaouez a rae war e dro, stad warnezhe.

— Ata, ata, mabig, a lâre ar vatezh gozh, skuizhañ ’rez da dad-paeron. Poent d’an aelig mont d’e gludig, toutouochenn ar vriochenn va aelig-me zo ’vont d’e wele.

Met an aelig a stourme kement ha ma c’helle, ha brech’an den en-dro d’e gorfig ne zistarde ket e grap.

Deut e oa, goude e gaouad, nerzh a-walc’h dezhañ evit komz adarre met n’oa nemet un hiboud ken.

— Ma tichañs din un dro all c’hoazh... klevout ar goukoug... ni a yelo hon daou da Santez-Anna... war droad...

— Hon daou ! Hon daou ! a grias Erwanig, ha ni ’evo dour e feunteun ar Santez !

— Ya, ha... ha... me ’breno dit... ur vriochenn... brasoc’h egedout...

A-daol trumm en em reutaas korf an den. Diouzh e c'houzoug koeñvet-holl ha diouzh e veg, digor evel hini ur pesk stlapet war geot ar prad, e savas ur roc'hell hirisus, klemm diwezhañ ar vuhez o loc'hañ, gourfenn he stourm.

A-herr e voe kaset ar bugel er gegin, hag ankoueet e voe aze, a-grenn.

Cheu bras a oa savet en ti. Mont ha dont a rae ur bern tud. Avel ha glav foll a rae, ken na yude toull ar siminal. Degouezhet e oa Laou Korn, an hini a gempenne ar re varv hag a droc'he dezho o barv.

Galvet e oa bet ar beleg abred d'endervezh, p'en doa c'hoazh an den e holl anaoudegezh. Daou zevezh zo n'en doa ket tostaet ar mezeg, n'oa netra d'ober ken, forzh penaos.

*
*   *

Echu gantañ e druach, e oa deredet Laou Korn er gegin e-sell da c'hoprañ e c'hourlañchenn gant ur banne hini beuz. Un toullad mat 'oa gantañ dija, evel boaz.

Sioul-kenañ e oa deut an ti da vezañ, ur marzh.

— N'em eus ket bet trouz gant hemañ adarre, hañ ? a lâre Laou d'ar vatezh gozh. Kliañted eus ar re wellañ, morse klemm ebet, memes pa n'eo ket re lemm va aotenn. Alo 'ta, moereb, yec'hed deoc'h !

Evelato, hag en desped d'e sec'hed bras, menel

a reas ar werenn hanter hent etre an daol hag e vuzelloù.

— Lârit 'ta, moereb, goût a ouzon on penn-domet mat, siwazh din... met, gisti 'vat, memes em gwashañ revriad n'on ket bet kustum c'hoazh klevout mouezhioù na gwelout traoù.

— Ha klevout a rit 'pezh a glevan ?

— Feiz 'vat, eme an hini gozh, me 'gav din eo ar goukoug... va Doue, n'eo ket posubl.

— A ! A ! A ! a zirollas Laou, ar goukoug e miz Meurzh ! Gwechall e huche ar gaouenn evit ar re varv, hiziv an deiz e kan ar goukoug : gwellaet eo an traoù.

*

*   *

Laou an hini 'oa a gavas e pelec'h e oa aet Erwanig da gludañ. Ne grede ket an div vaouez mont re bell diouzh an ti.

Pignet e oa ar bugel war wezenn sapr 'traoñ ar Park Bras. Hag eno e oa, hanter varv gant ar riv, o krial c'hoazh :

— Koukou... koukou... gwanik, gwanik, en ur vriata kef frondus ar wezenn.

Ret e oa bet da Laou pignat d'al lein evit e dapout hag e zegas d'ar vatezh gozh n'he doa ket kredet mont pelloc'h eget al liorz.

Nag ur marvailh en doa kavet aez an ibil da

gontañ d'e vreudeur-chopin, antronoz, e pep tavarn ar vourc'h.

— Gast 'vat, ur vrav a goukoug am eus dineizhet emberr, ha me gant va zoullad, mil noñdenoñ ! P'am eus paket ane'añ ne rae nemet tourtal ha huchal n'ouzon dare pe ziotachoù : Santez-Anna ar vriochenn, ha me 'oar-me... Abeg a-walc'h da c'hoarzhin leizh o begoù mezv, avat.

Savet e oa an derzhienn spontus d'ar paotrig. Re bell e oa manet en avel but. Ret 'oa gervel ar mezeg e-kreiz an noz ha darbet e voe d'ar filhor bout douaret a-gevret gant e dad-paeron.

Daou viz e vanas gwall-glañv, war e wele.

Hag erfin, un deiz ma kane ur wech c'hoazh ar goukoug e douter frondus an nevez-hañv – o lakaat kalonig ar voualc'h da dridal e karantez e neizh – e teuas yec'hed ha nerzh adarre d'e gorf fig merzheriet.

Evit e spered, siwazh, morse ne bareas diouzh ar gwall-zarvoud.

— Poac'het eo bet e empenn dezhañ gant an derzhienn, he doa lâret ar vatezh gozh.

Koulskoude un den ampart a-walc'h eo an Erwanig, hag eñ bremañ war e zaou-ugent vloaz, ur ramz sioul hag hegarat ma 'z eus. Ne gav ket din 'mañ bet poazhet e empenn, manet eo kentoc'h evel hini ur bugel, dres evel ma oa kent an nozvezh-se ma pegas ennañ ur derzhienn ruz, dre m'oa manet re bell en avel but d'ober ar goukoug war veg ur wezenn sapr.

Un nozvezh a viz Meurzh, pa youc'he an avel walarn e toull ar siminal, an nozvezh-se ma nijas ene e dad-paeron en-dro d'ar gêr.

Met disoñjet eo bet kement-se gant an dud. Ha n'eus ket kalz anezhe ken a oar e wir anv. Koukou a vez graet outañ. Sur on n'eus ket un hanter dousenn er barrez a oar ez eo Erwan Fleitour e wir anv.

Nann. Koukou an hini eo. Koukou.

New York, miz an Anaon, 1966
Embannet er gelaouenn Al Liamm,
niverenn 119, Du -Kerzu 1966

Mab e dad

« For know you the one you
mourn is not in that grave... »

Walt Whitman

Ne baoueze ket an avel da yudal er porzh : n'helle ket Stefan dibab gwashoc'h amzer evit distreiñ d'ar gêr, a soñje Fant Derian oc'h en em fichañ evit mont da zegemer he mab-bihan.

Sellout a reas ouzh an horolaj : dek eur. Un eur c'hoazh he doa da c'hortoz.

Stefanig, hennezh avat 'oa he mabig dezhi. Pevar mab he doa bet, marv e oant o-fevar. Per, ar mab henañ, aet da c'hounit e damm kreun da Vro-Naoned, 'oa bet dibennet gant ur peul dir, hag eñ yaouankik c'hoazh, en ul labouradeg du-hont.

Saik, an eil, a varvas diwar an droug-skevent e Sotteville. Douaret e voe er foz voutin. Eno moarvat e kejas gant ur bern kenvroiz : domaj eo n'hellent ken toullañ kaoz.

Youenn, an trede, 'oa ur beg bras, ha peurvuiañ ne veze ket diwar zour. Gouest e oa ar c'hwil-se da lonkañ ur varrikennad traoù hep brallañ, kreñv evel ur marc'h war ar marc'had, ha vis fall ennañ ken e oa.

Fant paour a gavas grad pa loc'has an ibil davet ar Gêr vras. Kentañ kel a zegouezhas ganti diwar e benn 'oa ur pell-lizher eus Maerdi an 10^{vet} arondisamant, Pariz : « *Falchier, Yves, 24 ans, décédé. 11 juillet 1936* ».

Nepell goude e teuas ur paotr yaouank d'he gweladenniñ. Edo o chom e Pariz hag eñ genidik a Rosporden. Un den kalonek e oa bet Youenn, hervezañ. Bepred e penn kentañ pa groge an emgann etre al labourerien hag ar polis. Sioul ha peoc'hus, evelato, e oa an ambrougadeg a heulie pa dapas ar boled-se en e benn. Ur boled dianket, sañset. Ar gisti a oa al Lezenn evito.

Bez' e oa Job ar gwidoroc'hig. Hennezh avat 'oa bet ur paotrig sioul; tennañ a rae d'e dad, un tammig re marteze. Yann ar Falc'her, an tad, a oa ur bener dre vicher, met evit sevel sonioù nevez n'oa ket par dezhañ er c'hornad. Alies e vane sioul e chanter, kizell ha morzhol o verglañ e-touez an drailhachoù mein, hag eñ da vat o redek parrez da ziduellañ e genvroiz. Anat eo e kave blaz ar chopinadoù kinniget dezhañ dreist d'an hini kavet gant Sokratez kozh, ur bener all, d'e chopinad diwezhañ. E gwirionez, pa varvas he Yannig d'ur

Gwener d'abardaez, e deroù ar brezel pevarzek, ne voe ket diwar re gorfad louzoù-kegid.

Tri devezh goude e voe ganet Jobig. Darbet e voe d'ar paourkaezhig tagañ gant e gentañ gofad yod kent mont d'an iliz da zeiz e vadeziant. Mut e vanas a-hed an deiz. D'an deiz war-lerc'h hepken e krogas da glemmichat. Laouenaet, Fant a ziskennas d'ar stêr gant he bec'hiad liziv. Bourc'hizien o doa kinniget dezhi o lienaj lous da gannañ : ret mat 'oa sikour ur paourkaezh intañvez gant pevar c'hrouadur.

Bez' e oa Job ur bugel klañvidik. Bep tro ma c'hoarie er vro ur c'hleñved-red bennak, e veze tapet gantañ, ha pa ne veze kleñved-red ebet e kave an tu da ijinañ unan evitañ e-unan. Pa redas ar vosenn spontus-se, deuet sañset eus Bro-Spagn, Job an hini 'oa, evel-just, a zigoras an abadenn.

Bloavezhioù-pad e oa bet Fant en gortoz da gas he bugelig d'ar vered met an Ankoù a c'hwhite bep gwech war e daol. Lavaret he doa an Naig kozh koulskoude, pa oa ar paotrig war e bemp bloaz : « Hemañ zo re fin, ne vo ket kozh ».

E miz Meurzh 1945 hepken e teuas da wir diougan an hini gozh. War e dregont vloaz e oa Job pa varvas e ti e vamm, ur miz goude bezañ bet degaset gwall glañv diouzh prizon Sant Charlez. Seul wech ma teue dezhi soñj eus an deizioù teñval-se e waske he c'halon en he c'hreiz dindan kraban ar vezh.

E deroù miz Gwengolo 1944, un nebeudig amzer war-lerc'h m'o devoa loc'het da vat an Alamaned

davet o bro c’henidik, e teuas ur vandennad “patrioted” da glask Job. Liammet e voe e zaouarn a-dreñv e gein ha kaset e voe da skol ar Frered, bet aloubet gant an Alamaned ha dalc’het bremañ gant ar rummad nevez. Eno e voe goulennataet, ha dornet a-zoare, ha lakaet da naetaat ar privezioù.

Pa n’o doa netra a-bouez da dennañ dioutañ e voe kaset da Sant Charlez.

Bloavezhioù ’oa e oa bet Jobig ur mailh war ar galleg e skol ar Frered. Lorc’h a save e kalon e vamm pa sklinte ken fraezh e vouezh o lenn pennadoù eus e levrioù skol, daoust ma ne gomprenne mann ebet hec’h-unan.

— Hemañ a vo mestr-skol, a soñje-hi, estlammet.

Siwazh, ur c’homis-noter a yeas d’ober. Adal e drizek vloaz betek an deiz ma teuas ar “batrioted” d’e doull-bac’hañ, e chomas d’ober komis-noter e studi an aotrou Morvan.

Dont a reas tamm-ha-tamm da gemer doareoù iskis. Ne oa tamm ebet evel e vreudeur, nag evel krennard all ebet kennebeut. Morse ne glaske gouren, c’hoari mell-droad, redek war varc’h-houarn.

— Me ’gav gwelloc’h kerzhout, a lâre-eñ.

A-viskoazh, e gwirionez, e oa bet ur paotrig gwan, sioul ha tavedek anezhañ.

D’ur sulvezh noz e tiskennas diouzh ar c’hrignol, ur pikol levr dindan e gazel.

— Mamm, emezañ, me 'garfe lenn deoc'h c'hoazh evel ma raen pa oan er skol...

— Sur vat, ma mab, te 'lenne ken brav.

Pa grogas Jobig da lenn e vanas daouarn Fant war he stamm, ur gridienn a bignas a-hed he mellkein ha beuzet e voe he daoulagad a zaeroù. Fraezh bepred e save mouezh he mab, met don ha pounner bremañ, mouezh ur gwaz, hag en taol-mañ avat e veize pep tra, rak e brezhoneg e oa.

Echu gantañ ar pennad skrid dibabet, e serras al levr hag e sellas ouzh e vamm en ur vous-c'hoarzhin.

— Jobig, emezi, tremenet eo an amzer ma veze lennet *Buhez ar Sent*. Kas al levr-se d'e blas.

Ne voe ket kemeret en arme abalamour d'e wanded. Lod a rae goap. Job ne voe ket nec'het, gwell e kave chom gant e vamm. Deut d'e bemp bloaz warn-ugent e reas anaoudegezh gant ur plac'h eus Lannejen, matezh e ti an Aotrou Kroazen. Ur baourkaezhig anezhi ha pije kredet 'oa bet ganet mut ha bouzar, chouket, bruchedet strizh, dezhi izili mistr ha dremm un ael diskennet rak-eeun eus ar Baradoz.

Da zeiz o eured eo e reas Job e gentañ torfed. E oa ar vro nevez-aloubet gant an armeoù German, ha diwar-se, n'oa bet tu d'ober na friko na dañs. Jobig, evelato, a vennas bout eureujet e gwiskamant e dad ha kaout sonerien. Dont a reas a-benn da ziskoachañ un talabarder (Laouig meilh ar Pont,

Doue d’e bardono, an hini e oa), hag ar c’hozhiad a rankas seniñ e-unan-penn a-hed an deiz rak ne vane biniaouer ebet ken er c’horn-bro.

Anat e voe d’an dud e oa bet breinet spered Jobig gant mennozhioù an “Otonomisted”. Met pa voe brudet e veze embannet barzhonegoù sinet Jobig ar Falc’her war ar gelaouenn *Argoad* e oa bet skrivet e anv da vat war roll an dreitourien.

Diaes e vije bet kavout er barrez un den gouest da lavarout petra an diaoul a gonte Job en e varzhonegoù, met sklaer ’oa da bep hini e ranke unan bout gwerzhzet d’ar Voched evit skrivañ e brezhoneg d’ar mare-se.

Seitek vloaz goude, kalon Fant a roste c’hoazh gant ar vezh. Koulskoude ne zisplije ket dezhi barzhonegoù he mab. En ur wiskañ he frileuzenn e kounae ar gwerzennigoù eeun sailhet diouzh e galon didro :

Pa sav ar gouloù-deiz
Kreskiñ a ra an enkrez
Ha da guzh-heol ervat
Ez a c’hoazh war washaat,
Rak nijet eo, nijet
Va c’houlm vuiañ-karet...

Sellout a reas ouzh poltred he merc’h-kaer war ar siminal.

— Koulmig gaezh, ur bloaz hepken out manet

er gaoued. Mall 'oa dit, moarvat, mont da gavout an aeled all goude bezañ roet din va mab-bihan.

Met poent e oa mont bremañ. Morailhañ a reas an nor war an tasmantoù; tamolodet en he gwiskamantoù intañvez, e skoaz da heul an avel gouez war-du ar vourc'h. Paouezet e oa ar glav d'ober, met izel oa an oabl. Ur voualc'h a dreuzas an hent evel un tenn. Klevet e veze harzh ur c'hi o redek ar c'had war zouaroù kompez ar Waremm-Zu.

— Fuzuilh Stefanig a zo du-mañ dalc'hmat e-kichen boest e vinioù, a soñje an hini gozh ; ma, ret mat eo d'ar re yaouank kaout un dra bennak d'en em ziduañ. Va Jobig paour ne blije ket dezhañ ar chase : re gizidik e oa. Koulskoude n'eus kemm ebet etre ur glujar hag ur yar, panevet ar blaz. Gwell e kave dezhañ mont da gutuilh kabelleù-touseg, bleunioù, delioù ha mein zoken, ar paourkaezhig.

« Memestra iskis eo en dije bet ur mab ken disheñvel e pep keñver : dremm kenedus e vamm ha korf nerzhus e eontr Youenn (hep ar vis fall dre c'hras Doue !), setu va Stefanig ! Ha peseurt soner ! A-dra-sur ar gwellañ hini eus ar strobard – pe ar bagad, me 'oar-me – nerzh dezhañ, va Doue, ha skiant ; n'ouzon dare pelec'h en deus desket holl an tonioù mod kozh-se, met dont a reont bravik gantañ avat. N'eo ket bet ur mailh er skol, siwazh dezhañ, met deut eo d'ober ur vicher dispar. Gwelloc'h eo bout dornet mat ha kaout ur vicher, eget bout

speredek ha lipañ kein al loar, evit pourvezañ boued d'an tiegezh. Ma, petra ri, pep hini d'e vod...

D'an eur-mañ e oa sioul a-walc'h ar Ru Vras. Kristen pe lik e oa pep bugel er gaoued, o c'houzañv madelezhioù ar Sevenadurezh Veur, pep hini d'e vod ivez, moarvat.

Un nebeud kirri-tan a vane a-sav ouzh ar riblennoù-straed : kenwerzhourien o klask gwerzhañ pe o tiskargañ o danvez, ispisiri, legumajoù, fourmaj, gwin, bier, ha n'ouzon petra ken da leuniañ kof an dud kaezh ha yalc'h unan bennak. Ret mat e oa kaout un abeg a-bouez evit mont dindan ur seurt amzer c'houez. Korn-boud Mari Lamour, ar vac'hadourez pesked, a leñve en avel c'hleeb. Gwragezigoù paket ken mat na veze gwelet nemet begoù o fri, a biltrote gant kounnar damzalc'het ar re a oar mat ne dalv ket ar boan enebañ ouzh an dever pemdeziek : en despet d'ar gwall amzer, pa sono an Anjeluz kreisteiz, da lavarout eo leñvadeg braouac'hus c'hwitellerez ar Maerdi, e vo kavet kig pe besk war an daol.

Pa ziboukas Fant war al leur-gêr e voe darbet dezhi bout skubet gant ar barr-avel. Ur c'hi treut a skarzhas diouzh ti ar c'higer en ur yudal, heuliet gant mallozhioù druz ar paotr tev, mestr an ti. A-dreñv prenestr ar stal un nebeud maouezed a zic'houzouge o klask gouzout petra a c'hoarie gant tud an ti-kêr : maer, eil-maer, kuzulerien, paotred an *Harmonie Municipale* hag an *Anciens*

Combattants, bodet en tu all d'ar blasenn en-dro d'ur pikol karr dre-dan du, o daouarn e chakodoù o mantilli glav, da vihanañ ar re n'o doa da zougen nag ur benveg kouevr nag ur banniel triliv, meulet ra vezo.

— Ma, diwezhat on, 'm eus aon, a soñjas an hini gozh.

Dont a reas an eil-maer e-unan daveti, e zremm hir evel un deiz hep butun, ha galleg leizh e c'henou.

Fant a selaoue gant doujañs hag a responte « *oui, oui* » en ur hejañ he fenn. Moarvat e vije bet koulz d'ar c'hañfard, m'en dije bet ijin a-walc'h, komz e sinaeg pe e saozneg. Respontet e vije bet « *oui, oui* » dezhañ bepred.

Ober a rae gant ar brezhoneg evel ar c'hazh gant e viaou. Met n'eo ket ret d'ur c'hazh deskiñ harzhal, evurusat krouadur an Aotrou Doue ! An eil-maer avat 'oa bet ret dezhañ deskiñ galleg, gwazh-a-se evit yezh an Aotrou Bossuet. Hag en taol-mañ e ranke ober ganti dre ma komze a-berzh gouarnamant ar Republik C'hall, unan ha disrannus.

An Aotrou Maer a reas ur stouig hag a stardas he dorn en ur gontañ dezhi un dra bennak, e galleg adarre. « *oui, oui*, Aotrou maer, *oui, oui* » a respontas an hini gozh.

Neuze e vanas pep hini sioul hag e voe digoret dorioù a-dreñv ar c'harr dre-dan. Unan bennak a hopas « *Au drapeau !* » hag e tarzhas safar bouzarus

ar c'helornioù, tra ma voe sachet diouzh ar c'harr an arched goloet gant ar banniel triliv.

Er vered an avel walarn a c'hwitelle etre ar c'hroazioù maen, ha gwashoc'h 'oa, krog e oa ar glav adarre. Mil boan en doa ar maer o terc'hel e follen-nig paper, warni, danvez e brezegenn savet ha skrivet gant sekretour an ti-kêr. Meur a wech e rankas chom a-sav e-kreiz ur frazenn evit torchañ e lunedoù kent mont pelloc'h, hag alies ez implije gerioù a-dreuz, evit brasañ plijadur paotred an *Harmonie* :

— ...*et les valeurs morales bâties sur les "frondaisons" de notre idéal républicain (?)... fiers enfants de la France, "bâton" de la Liberté...*

Ur gaer a brezegenn, evelato, e oa anezhi, gouestlet d'hon tud yaouank aberzhet war aoter ar Vammvro, ha dreist-holl d'ar paotr-mañ eus ar gumun, marv du-hont, e menezioù Kabilia, evit ar Frankiz hag ar Sevenadurezh wirion.

Ijinañ a reas zoken ar sekretour un dro brezeg gwidreus-kenañ a lakaas da gompren d'ar selaouerien, da lavarout eo d'ar re n'oa ket stanket toullou o divskouarn ez-natur pe gant ar riv, e c'helle a-wechoù bezañ gwalc'het torfedoù un tad, kollet gantañ hent ar wirionez, gant gwad e vab skuilhet evit ar Reizh, Gwirioù Mab-den, ar Frañs hag ar Republik. Trist 'oa, evel-just, arvestiñ ouzh marv un den e nerzh e oad yaouank, met soñjit mat, n'eus tra kaeroc'h er bed, hervez ar sonenn vrudet, eget mervel evit ar Vro.

Ken prederiet e oa ar paourkaezh maer gant e stourm a-enep an avel, ar glav ha gerioù uhel e sekretour, ma n'en doa ket kavet an tu betek-henn da ziskouez e c'hlac'har. Edo krog gant ar frazenn ziwezhañ pa zeuas d'e soñj e oa ret mat dezhañ ober un dra bennak bremañ-diouzhtu pe biken-jamez :

— « ... *honneur et gloire...* (sell a reas ouzh an arched ur pennadig. Dzimm ! Kasketenn paotr ar simbalennoù a nijas kuit gant an avel) ... *à notre héros...* (dont a reas gantañ ar “ros” en un doare a lakaas da grediñ e oa prest-ha-prest da leñvañ) ... *mort pour que vive la France !* »

Buan-buan e voe paket ar peurrest eus al lid, mall war bep hini mont diouzh an toull avel-mañ da dommañ e ziabarzh gant ur banne bennak.

Evelato, lod a zalc'has war o c'hoant un hanter vunutenn evit mont da stardañ dorn ar vamm-gozh, hervez ar c'hiz. Hep dale avat ne vanas er vered koulz lavar 'met an touller-bezioù hag e gomis, mall warno ivez echuiñ o labour.

Ar gerent ne vane d'ar Fant kaezh 'met ur geuniantez, Felisi, gwreg ar marc'hadour gwin, ken put he zeod ha gwin he gwazig. Pa 'z erruas keloù marv he c'henderv, Stefan ar Falc'her, e lavaras :

— Ma, bremañ avat e toucho an hini gozh ur bañsion vat. Evidomp kenwerzhourien n'hon eus 'met labourat ha paeañ gwirioù...

Heuliet he doa ar c'hañv evelkent, he daoulagad

koeñvet gant an daeroù, ha kinniget he doa Fant mont ganti war he c'hiz betek he fennti.

Ur paotr yaouank a oa koulskoude ha n'helle ket kuitaat ar bered. Mignon bras e oa bet gant Stefanig; gant mil boan e oant deut a-benn o-daou da sevel ur bagad sonerien, brudet bremañ er vro a-bezh.

Kemennet e voe da baotred ar bagad chom er gêr, difennet-groñs dezho en em ziskouez gant o binvioù. « *Surtout pas d'ça,* » en doa lavaret an Aotrou maer.

Deut e oa, evelato, ar penn-soner da lavar kenavo d'e gomper. N'oa ket bet e penn a-raok an abadenn, met bet e oa an hini kentañ da vont da gaout ar vamm-gozh. Stardañ a reas he dorn hep gellout lavar mann. Fant a vousec'hoarzhas da gamalad he mab-bihan, hag en ur hejañ he fenn e lavaras goustadik : « Paourkaezh paotr, paourkaezh paotr... »

Daerenn ebet ne c'hlebie daoulagad ar Vreizha-dez kozh, diveret o doa kement ha kement a-hed ar bloavezhioù ma oa aet ar vammenn da hesk.

Ha bremañ ne c'helle ket ar paotr mont kuit ac'hano. Sellout a rae ouzh an toull e oant o vont da leuniañ.

Mouezhioù drant a save diouzh ostaleri Kaour ar Rest en tu all d'ar vered. P'oa ehanet ar glav e oa bet lezet er porzh an taboulin bras, evit ma ne vanfe ket war hent an everien. Moarvat e oa gwelloc'h o stad bremañ p'o doa kaset un tamm gwrez d'o fornigell,

rak krog e oa paotr e glarinetenn gant notennoù
Perle de cristal.

Ret 'oa mont. N'helle ober tra ebet ken evit e
vignon er bed-mañ. N'en doa ket santet betek-
henn e oa ken yen an amzer, sevel a reas e benn-kab
en-dro d'e benn.

En tu all da borrastell ar vered e vanas a-sav ur
pennadig kent mont gant e hent : stlakadennoù
daouarn ha c'hoarzhadeg a save diouzh ostaleri ar
Rest.

— Loened brein ! eme ar paotr.

Hag e skopas war an douar.

Embannet e-barzh Al Liamm, niv. 107
miz Du-Kerzu 1964

Un devezh vak e New York

Ur skleur teneroc'h eget neon ar straed en em sile etre laonnennoù ar stalafioù veneziat. Moarvat em boa ankoueet sevel e bouez d'an eurier milliget-se adarre hag e oan chomet d'ober va laouenn un tammig re bell. Ul lamm a ris, ha dao d'ar prenestr, da c'houzout penaos e oa kont gant aer gentañ an deiz.

Digoumoul-kaer e oa an oabl hag e kinnigis gant didu va dremm d'un aezennig fresk ha yac'hus. Sioul iskis 'oa pep tra. En tu all d'ar *Grand Concourse*, horolaj al *Loew's Paradise*, lorc'husañ fiñvskeudenn-di ar Bronx, a verke c'hwec'h eur hanter. Dihunet-mat e oan bremañ hag e ouien perak n'en doa ket sonet kloc'hig va eurier : Sadorn e oa.

Splann ha kaer dreist e save an deiz a-us d'ar gêr vras. Sadorn e oa, hag an deiz-se 'oa din ! Hiziv avat e vo livet ganin mogerioù ar gegin, ar sal-gibellañ

ha, marteze, kambr ar vugale... Gwelloc’h e vefe, evelato, kregiñ gant ar “Moizez”. Va mignon Saul B. en doa lakaet en e soñj kinnig ur “Moizez” d’e wreg Miriam evit he deiz-ha-bloaz. Kinniget am boa dezho un nebeud tresadennoù eus an den meur da vezañ kizellet en izelvos gant ar “vodenn entanet” ha Taolenn al Lezenn. Dibabet e voe unan anezho, nemet e kave da Viriam ne oa ket Yuzev a-walc’h ar paotr kozh. Neuz dremm ur soner skosat ’oa gantañ, moarvat, pe hini ur gourener kernevat. Ma, reizhañ a ris stumm e fri ha traouigoù all, hag e voe kavet dereat a-walc’h.

Dre ma n’em boa nemet va amzer vak evit e gizellañ e oa poent bras kregiñ gant al labour. Ret ’oa din da gentañ mont da bourchas an tamm koad rekis. Stal va marc’hadour koad a zo en eizhvet Straed, tre e-kichen *Washington Square*. Boas e vez arzourien *Greenwich Village* da ziskouez o “marc’hadourezh” div wech ar bloaz, e miz Mezheven hag e miz Gwengolo, war riblennoù-straed ar ranngêr-se. Ur blijadur eo evit an daoulagad, ma ne seller ket re bizh a-wechoù evelato ! Da vat e oa bremañ ar baotred varvek gant o diskouezadeg Gwengolo : un dra vat e vefe degas ar vugale ganin, dedennet ken-kenañ e vezont gant seurt traoù hag un tammig peoc’h he defe o mamm, kuita, evit ur pennadig.

Bannoù kentañ an heol en em sile dibistig etre an daou di bras war-du *Valentine Avenue* hag a lakae bleunioù diwezhañ va liorzbig (dek troatad ha

pemp, eeun hag eeun) da vousec'hoarzhin. Reiñ a ris dezho ur banne dour fresk da evañ evit o lakaat eürusoc'h c'hoazh. En un tu bennak en em ganne ur strobard filiped, en ur chintal. Krog e oa an dud da ziblouzañ tro-war-dro. Yuzev kozh an trede a laoskas e vazailhadenn vraouac'hus evel kustum : « ah... ah... ah... » ar genaoueg anezhañ. Un dro bennak emichañs e c'hoarvezo gantañ taol spontus va eotr Yann, Doue d'e bardono, a vanas gant e c'henoù digor hag a rankas mont evel-se betek ar vourc'h da gaout ar mezeg evit distokañ e javedoù. Mouezh skiltr Italianez ar c'hwec'hvet a ziframme sioulded boull ar beure gant tarzhe rannyezh Napoli. Pell e oamp bet o kas gouzout perak e ranke d'ar jañ-blev-se huchal kemend-all, ken e c'hoarvezas deomp dizoleiñ e oa bouzar kloc'h he Vittorio kaezh ! Klang ! Klang ! Digiglang ! Bez' e oa daou vorian dres dindan hor prenestroù, o tistlabezañ ar riblenn-straed eus boestroù goullo ha loustoni all dirak stal an Aotrou Pintchik, marc'hadour livioù ha paper-moger hag o c'hargañ en un tumporell heñvel ouzh ur c'harr-arsailh eus *Fiorello Private Sanitation Service, Inc.*, ur c'haer a anv avat evit ar seurt micher.

Ne oa ket padet pell ar peoc'h, siwazh ! Adalek bremañ betek hanternoz da vihanañ e reno an trouz hag an tousmac'h ! Uhel en oabl glas-se e plave ur

skrev ken diseblant ha tra ouzh mizerioù mibien Adam o tiskrapañ dindanañ evel c’hwiled. Mont a rae a daolioù askell gorrek, neuze lezirek e bannoù an heol yaouank, davet gwazhenn-vor an Enez-Hir davet *paumanok*¹... *you fish-shaped island*... davet tonnoù meur an Atlantel. Fidamdoustik, un tammig c’hoazh e c’hortozo Moizez kozh, re gaer an deiz roet deomp hiziv gant Yahweh en E vadelezh !

Kousket e oa pep hini e kambr ar vugale, moarvat o doa disoñjet ne oa ket skol hiziv. Sevel a ris ar stalafioù en ur huchal :

— Nag un deiz kaer evit mont d’an aod !

Ne oan ket peurzegouezhet er gegin ma veze klevet galoupadeg an treidigoù diarc’hen war al leur-di, c’hoarzhadeg, ha dour o tiruilhal puilh er sal-gibellañ.

— ’M eus aon, int bet gwall brim gant o fedenoù hiziv, a lâras va gwreg en ur lakaat ar baelon vras war an tan.

Hep dale e tiredas an div re vras d’ar gegin, naet, eürus, hag o c’halon digor : edo ar vioù o fritañ goustadig er baelon vras.

— Ha chomet eo ho c’hoar vihan da neuial er gibell ?

— Hi ! Hi ! Hi ! ’voe respontet din.

Mont a ris neuze d’ober ur sell betek ar gambr.

---

1 *Paumanok* : « neuziet evel ur pesk » Anv indianek evit *Long Island*, hervez *Walt Whitman*, da vihanañ.

En he gwele e oa al lamponez met dihun mat e oa.

— Arsa, pichonig, war da glud out bepred ?

— N'hell ket unan kousket en e beoc'h memes ?
a c'hrosmolas an hini vihan.

Honnezh he deus un teod me 'lavar deoc'h. Met
ur respont prim a zeuas diouzh ar gegin :

— Ur vro zieub eo houmañ : kousk an neb a gar,
ni zo vont d'an aod !

— *Okay*, a respontas ar Mari vihan, trec'het.

Horolaj al *Loew's Paradise* a verke seizh eur.

*

* *

Un eur e vanjomp hejet-dihejet en tren dindan
douar, ar *Subway*, hep nemeur a dra da welout
estreget dremmoù tud a bep gouenn, a bep liv,
o vont hag o tont etre an diskennoù. Goude an
Euclid Avenue Station (mar plij) e tiboukas an tren
e sklêrijenn an deiz, hag e redas war al linenn uhel
a-us da renkadoù dizehan tiez karrezek Brooklyn,
warno delezioù pellwel fonnus ha stank evel gwez
ur c'hoad dizeil, ec'hon.

Gwelet e veze ur bern lien stegnet da sec'hiñ a
di da di, o stlakañ en avel evel bannieloù liesliv.
Dre amañ, sur mat, e rank trec'hiñ c'hwezh an
tomatez hag ar c'hignen war bep c'hwezh all da vare
koan, mesk-ha-mesk gant safar rannyezhoù Sikilia,

Lombardia, Piemonte ha me 'oar-me. Souezhus eo penaos e vez santet raktal, hag alies “c’hweshaet” ranngêrioù e-lec’h ma vev tud ar c’hreisteiz. Gwelloc’h marteze lavarout al “latined” europat pe amerikan, dezho kroc’hen gwenn damzu pe zu.

Evit tud a liv ar Stadoù-Unanet avat, n’eo ket ar memes kont. Ar paotr du amañ a zo amerikan koulz ha n’eus forzh pe Bingham, Smith, Mac Leod, Dupont pe O’Sullivan all gwenn e groc’hen, koulz en e demz-spered, kaer vo lavaret, hag en e zoare-bevañ. Pa vez paour ha rediet da vevañ en ur ghetto evel Harlem ha lec’hioù all, e vez “santet” ivez, siwazh, dre m’eo lous spontus ar ranngêr. Met amañ, evel e pep kêr vras all moarvat, ne vez ket c’hwezh-vat gant ar baourentez. Ar paotr gwenn o vevañ en e ranngêr gwenn ha... paour ne vez ket kalz gwelloc’h e stad. E gwirionez, dek ha tri-ugent dre gant eus ar re baour er Stadoù-Unanet emañ gwenn o c’hroc’hen ; en abeg da se, marteze, ne vez ket savet gwall drouz war o zro.

Met edo hon tren o vont da dreuziñ lenn-vor Jamaika. War hon tu kleiz e welemp savadurioù Porzh-nij Etrebroadel Kennedy gant renkadoù a girri-nij meur o c’hortoz o zro da vont d’an nec’h. Edo unan dres o paouez dizouarañ, dont a rae buan-buan davedomp. Fresk e vefemp mar teufe ar pezh tra ramzel-se d’en em frigasañ war an tren. An teir flac’h a selle ivez, esmaet, endra ma strake a-us d’hor penn kurun ar pevar rotor.

— Tadig, a c'houlenas Mari vihan, ha kouezhañ 'ra ar c'hirri-nij war an trenioù a-wechoù ?

Gwenola an hini 'oa a gavas ar respont :

— Sur a-walc'h e vez roet un ael mirer da bep karr-nij...

— Ha da bep tren ivez, emichañs a eilgerias Annaig.

— Lakaet a-stroll gant hini ar beajour, se a ra un armead vat a aeled evit hon diwall, ha n'eo ket al labour a vank dezho dre amañ, va bugale gaezh.

Diouzh an daou du bremañ en em lede dour lor ar vorlenn. Gwelet e veze bagadoù houidi o neuial goustadik, ken diseblant ha tra ouzh tarzhadeg ar bigi tredan bleniet gant kêriz o genoù 'leizh a c'hoarzh oc'h ankouaat labourioù tenn ar sizhun en ur c'hoari moraer war ur mor dizañjer. Deut e oa an evned da voazañ ouzh an trouz moarvat dre ma ne veze ket dibluet o revr dezho gant plom berv da heul an tarzhoù.

Er pellder en em lede Rockaways, pal hor beaj : ur beg douar heñvel a-walc'h ouzh hini Kiberen gant ur pemzek kilometrad hiroc'h hag un tamm mat ledanoc'h, hep karreg na roc'hell. Da grediñ eo int bet bruzunet evit reiñ lec'h d'ar bigipourmen ha d'an tiez. Ha tiez zo amañ ken stank hag e n'eus forzh pe ranngêr all eus New York : tiez-hañv koantik a-walc'h, tiez prenn o kouezhañ en o foull, tiez nevez-flamm ugent solieradur dezho, tiez kenwerzh, ostalerioù, hag all, ken na

vefe ket tu da bikañ ur renkennadig pour zoken. Koulskoude n'eus ket keit-all zo e oa goloet ar beg-douar-se gant koadoù meur ha parkeier strujus, kent m'oa bet gwerzhet d'an alouber saoz gant ar "Vretoned"-se a c'helle gwerzhañ tachennadoù eus o douar d'an estrenien ha kaout an tu memes tra da zerc'hel o broadelezh. Met, gwir eo, ne oant nemet gouezidi. Ne vez ket goulennet digant an dud seven gwerzhañ o douar, tud evel hor Breizhiz gant o zogoù seiz ha hir o dremmoù, da skouer : en em unaniñ a reont (a youl-vat evel-just) gant ur Vammvro veur bennak a vez lonket ganti dizale o douar, o broadelezh hag... o zogoù seiz. Ne chom ganto 'met o dremmoù hir.

Un dra zo avat ha n'eo ket c'hoazh deut an dud a-benn da vilaat er bed-mañ, un dra a welomp bre-mañ a-us da banelloù ramzel o vrudañ n'ouzon dare pe *Drink Cola* an diaoul, un dra gwercc'h estlammus en e c'hlasded hag en e c'hlanded divuzul : ar mor bras, an Atlantel ec'hon, hiziv c'hoazh « o leñvañ dibaouez evit e dud kollet » koulz hag an amzerioù kent.

Nemeur a dud en em gave d'an ampoent war an draezhenn. Ul lezenn aour a ren dre amañ e-keñver moned d'an aod : goude gouel al labour, a vez lidet d'al Lun kentañ a viz Gwengolo, n'eo ket sañset da zen mont da grazañ e groc'hen war an traezh, ha gwelloc'h-se evit pennoù kalet eveldomp a gav koulz kerzhout war gregilh ha bezhin ha war feskennoù,

pavioù, boestigoù skingomz, silzig Frankfurt ha me
'oar-me.

Ar re a zeu d'an aod d'ar mare-mañ eus ar bloaz
a zo karourien wirion ar mor, n'int ket stank anezho
ha peurvuiañ int tud dereat.

Freskik e oa an dour, par da hini aodoù Bro-Leon
e miz Eost : un dudi evit kroc'hen ur Breizhad ! Ha
mouget 'oa pep trouz all gant tarzhañ an tonnoù war
an traezh.

Ret mat e oa bet sevel ur c'hastell, dezhañ
mogerioù kreñv a-walc'h evit derc'hel ouzh al lanv,
hervez hunvre kozh pep bugel, ha war an tour bras
e voe sanket diouzh ret ur bannielig Breizh aozet
diwar ur follenn baper gwenn, liv du va fluenn-
blom hag un tamm keuneud. Dont a reas un denig
kozh d'arvestiñ oberenn va zeir c'homer. Sammy 'oa
e anv, hervezañ. Toger e oa bet e Manhattan e-pad
daou-ugent vloaz, war e leve 'oa-eñ bremañ.

— Ur brav a gastell hoc'h eus savet aze, mer-
c'hedigoù, a lâras Sammy.

— Trugarez, a respontas Annaig.

Ha neuze din-me, en ur ober ur skrabig d'e benn
moal :

— Domaj eo n'ho poa ket liv ruz ha glas evit
aozañ ar banniel, bremañ e seblant bout e kañv.

*

* *

Da vare ar goulenn, ha savetaet dres d'ar c'houlz ar bannielig diouzh dismantr ar c'hastell, e oa poent bras distreiñ d'ar gêr.

Nebeut a dra da gontañ diwar-benn an distro ; ur veaj er *Subway* a zo goular ken d'ar vone, ken d'an donea. N'eo mat an tren-se nemet evit lenn ha... sevel barzhonegoù, d'an neb hilliget gant seurt froudenn da vihanañ.

Dibabet o doa va zeir merc'hodenn ar c'housed en taol-mañ, ha m'em bije graet evelto e vefemp c'hoazh o vonedone e bouzelloù ar York Nevez !

Stad vras a voe graet gant keusteuenn ar vamm ha goude koan ne glaskas den ebet gouzout pet lampon 'oa da vezañ diskaret gant *sheriff* ar pellwel.

Un hunvre sabatuus am boe en nozvezh-se :

Edo Moizez, ur Moizez ramzel, lakaet gantañ ur re votoù-koad, o kerzhout war zour ur vorlenn. Kizellet e oa pep botez e neuz un houad. Gwisket e oa e-giz e vez taolennet e levrioù *Istor Sakr*, nemet ur bragoù bras a oa gantañ d'an ampoent. Ha pa sellis ouzh e zremm ez anavezis, gant sebez, dremm an toger Sammy, nemet kuzhet e oa e benn moal gant un tog pluenn hervez doare an Indianed.

Gourdrouzus e oa e zremm, avat, hag e huche : « Kañv, kañv, kañv !... » en ur hejañ gant e zorn dehoù un dra a gredis da gentañ e oa un *tomahawk*, ha ne oa, e gwirionez, 'met un tammig keuneud staget outañ ur follennig baper gant bandennoù gwenn ha du.

Sanket e oan e dour al lenn betek va groñch,
ha kaer am boa ober, n'hellen ket distagañ va zreid
diouzh ar strad. Bigi diniver a heulie Moizez-
Sammy, enno bugaligoù o kanañ.

*Danevell bet embannet evit ar wezh kentañ er
gelaouenn Preder, kaier 58, Ebrel 1964
Adembannet war ar gelaouenn Al Liamm,
niv. 205, Meurzh -Ebrel 1981
Embannet el levr Danevelloù divyezhek,
embannadurioù Al Liamm e 2006*

Moulet e Breizh
Labour kaset war-raok penn-da-benn
e brezhoneg

Peurvoullet e ti Ouestelio (Brest)

Disklêriet hervez lezenn
Trede trimiziad 2015